

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวไทยพวน จังหวัดปราจีนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 1.2 โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร
 - 1.3 ประเภทของหลักสูตร
 - 1.4 การประเมินหลักสูตร
2. พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
3. จิตวิทยาการเรียนรู้
4. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
5. หลักสูตรท้องถิ่น
6. ภูมิปัญญาชาวบ้าน
7. ชาวไทยพวนในจังหวัดปราจีนบุรี
8. ภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวไทยพวน จังหวัดปราจีนบุรี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร นักการศึกษาหลายท่านได้ให้นิยามและความหมายของหลักสูตรไว้หลายความหมาย ซึ่งนำเสนอได้ดังนี้

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Salor & Alexander, 1981) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง บรรดาพยายามทั้งหมดของโรงเรียนในการที่จะก่อให้เกิดผลของการเรียนที่โรงเรียนพึงปรารถนา ทั้งในสถานการณ์ภายในและนอกโรงเรียน” (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527, หน้า 1-3) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ไทเลอร์ ที่ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ใกล้เคียงกัน คือ “หลักสูตร เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ทั้งหมด โดยมีโรงเรียนเป็นผู้วางแผนและกำกับเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายของการศึกษา” (สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3 อ้างอิงจาก Tyler, 1949, p. 79) และนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ใกล้เคียงกันเช่น คาสเวลและ แคมเบล ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของเด็กภายใต้การแนะนำของครู” (สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3 อ้างอิงจาก Caswell & Cambell, 1935, p. 66)

โบแชมป์ (Beauchamp, 1964) ได้ให้คำนิยามของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียน” (กรวยวิชาการ, 2542, หน้า 4 อ้างอิงจาก Beauchamp, 1964)

ภิญโญ สาร (2526, หน้า 279) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง บรรดาประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา”

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร คือ แนวกำหนดประสบการณ์ทั้งหมดที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับการศึกษา ทั้งในแง่วิจารณ์และพัฒนาทุกด้าน ครอบคลุมถึงการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีฝึกอบรมเด็กในชั้นเรียน หลักสูตรมีฐานะเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการจัดประสบการณ์ให้แก่แก่นักเรียน ครูจึงสามารถเติมเสริมแต่งให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและท้องถิ่นได้” (สันต์ ธรรมบำรุง, 2529, หน้า 1)

วิชัย ดิสสระ (2535, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนภายใต้คำแนะนำของโรงเรียน หรืออีกนัยหนึ่งหลักสูตรประกอบด้วย ประสบการณ์ในการเรียนทั้งหมดที่นักเรียนพึงได้รับจากโรงเรียน”

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า “หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงปรารถนา”

ส่วนนักการศึกษาที่ให้ความหมายของหลักสูตรแตกต่างไปจากที่กล่าวมา เช่น ฮัทชิน (Hutchins) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า “หลักสูตร คือ หลักการใหญ่ 2 หลักการ สิ่งแรก คือ การศึกษาเล่าเรียนในสิ่งที่แน่นอนตายตัว (Permanent) เช่น ในเรื่อง กฎเกณฑ์ของไวยากรณ์ การอ่าน การเรียบเรียงถ้อยคำ ตรรกวิทยา และ คณิตศาสตร์ หลักการที่ 2 คือการให้ศึกษาหนังสืออมตะของโลกตะวันตก (The Greatest Books of the Western World)” (Hutchins, 1936, p. 82 อ้างอิงจาก สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3)

เลวิสและเมย์ล์ ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็น “เชื้อของความตั้งใจเกี่ยวกับการจัดให้คนได้รับการศึกษาร่วมกันคนอื่นและสิ่งอื่น ๆ ในระยะเวลาและเนื้อหาที่จัดไว้อย่างแน่นอน” (วิชัย คิสสระ, 2535, หน้า 10 อ้างอิงจาก Lewis & Miel, 1974, pp. 2-3)

ทาบ (Taba) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า “หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย จุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะ การเลือกและจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล” (สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3 อ้างอิงจาก Taba, 1962, p. 11)

ไทเลอร์ (Tyler) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ทั้งหมด โดยมีโรงเรียนเป็นผู้วางแผนและกำกับเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา” (สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3 อ้างอิงจาก Tyler, 1949, p. 79)

สุนทร บำเรอราช (2536, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร คือ กรอบและแนวทางที่จะนำมาใช้ในการสอน การอบรม และการฝึกงาน” ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ชำรง บัวศรี (2542, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรม การศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้”

กรมวิชาการ (2534) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสม”

สังัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 16) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่จัดเรียงลำดับความยากง่ายหรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นให้เป็นประสบการณ์ทางการศึกษาก่อนนักเรียนในโรงเรียน

4. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวทางโรงเรียน

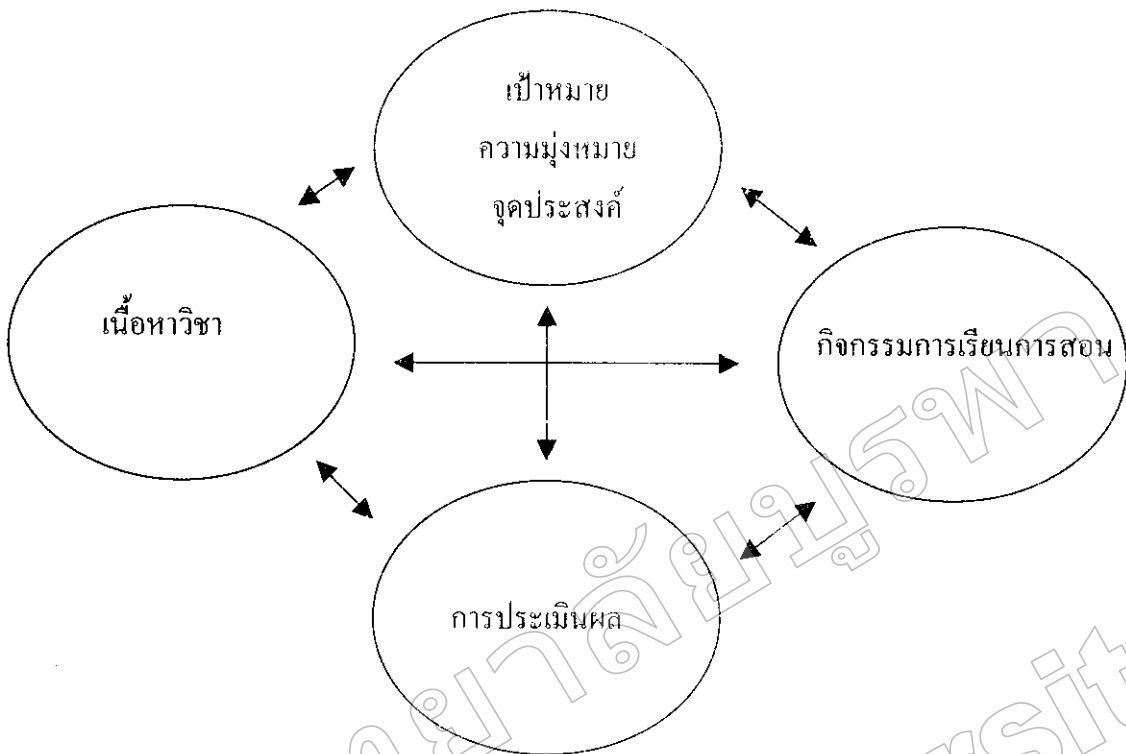
นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาที่ให้ความหมายของหลักสูตร โดยการจัดกลุ่มของความหมาย เช่น บุญชม ศรีสะอาด (2541) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มองหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่คาดหวัง
2. กลุ่มที่มองหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง
3. กลุ่มที่มองหลักสูตรว่าครอบคลุมทั้ง 2 กลุ่ม

จากการที่นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ สรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งหมด โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ บรรลุวัตถุประสงค์ทุกด้าน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในการดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยหลักสูตรต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียน และสนองตอบต่อชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ

โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์และเป็นแนวทางนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรมีรายละเอียด ดังนี้

1. **โครงสร้างของหลักสูตร** โครงสร้างของหลักสูตรเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเรื่องหนึ่ง ผู้บริหารหลักสูตรและผู้ใช้หลักสูตรจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ โครงสร้างหลักสูตรมาจากรากฐาน 4 ประการใหญ่ คือ ปรัชญาหรือความเชื่อของมนุษย์ สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การปกครองของสังคม กลุ่มชนนั้น ๆ จิตวิทยาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และทฤษฎีการเรียนรู้ ตามแนวคิดของนักการศึกษาของ แซส (Zais, 1976 อ้างถึงใน สุนทร บำเรอราช, 2543, หน้า 21) มองโครงสร้างของหลักสูตรเป็นเหมือนสรีรวิทยา โดยเรียกโครงสร้างของหลักสูตรว่า สรีระของหลักสูตร (Anatomy of the Curriculum) โดยกำหนดว่าหลักสูตรมีโครงสร้างประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) เป้าหมาย ความมุ่งหมายและจุดประสงค์ 2) เนื้อหาวิชา 3) กิจกรรมการเรียน และ 4) การประเมินผล โครงสร้างทั้ง 4 ส่วนนี้จะเกี่ยวโยงกันทุกส่วน ลักษณะของโครงสร้างมีรูปร่าง ดังนี้

ภาพที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรตามแนวคิดของ แซส (สุนทร บำเรอราช, 2543, หน้า 25)

2. องค์ประกอบของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำ
ให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และ
การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร ไปด้วยสำหรับองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น มีผู้ให้ทัศนะไว้หลาย
ท่านด้วยกัน เช่น ทาบา กล่าวไว้ว่า หลักสูตรประกอบด้วยองค์ 4 คือ

2.1 วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา

2.2 เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา

2.3 กระบวนการเรียนการสอน

2.4 โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

ได้มีผู้พยายามที่จะปรับปรุงองค์ประกอบในแนวนี้ ให้สมบูรณ์แบบในแง่ของการพัฒนา
ปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพโดยกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรเป็น 5 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา

2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา

3. กระบวนการเรียนการสอน

4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

5. การปรับปรุงหลักสูตร

โบแฮมป์ (Beauchamp, 1964) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรในแง่ของระบบ คือ

1. ระบบเนื้อหา
2. ระบบการสอน
3. ระบบของการประเมินผล

และได้มีผู้พยายามเน้นองค์ประกอบของหลักสูตร โดยเน้นที่กระบวนการเรียนการสอน โดยมุ่งที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ที่วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ

- วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- กิจกรรมการเรียนการสอน
- การประเมินผล

องค์ประกอบนี้จะเน้นหลักสูตรในแง่ของการสอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร ครูผู้สอน จะต้องเป็นผู้ดำเนินการ สามารถที่จะดัดแปลงแก้ไขได้ แต่ต้องให้สอดคล้องกับหลักแม่บทใหญ่ นอกจากนี้อีกประกอบของหลักสูตรในทัศนะของนักบริหารการศึกษา หมายถึง (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527, หน้า 10-12)

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างของหลักสูตร
3. เนื้อหาของหลักสูตร
4. วัสดุประกอบหลักสูตร
5. กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร

ซึ่งมีนักการศึกษาอีกท่านที่กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรโดยมีความสอดคล้องกับทัศนะของนักบริหารการศึกษา คือ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 5) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบหลักสูตรประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์
2. เนื้อหาวิชา
3. วิธีการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. วิธีการประเมินผล

และธำรง บัวศรี (2542, หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรซึ่งเพิ่มเติมและแตกต่างเป็นบางส่วนจากนักการศึกษาที่กล่าวมา คือ

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร

4. จุดประสงค์ของวิชา
5. เนื้อหา
6. จุดประสงค์การเรียนรู้
7. บุทธศาสตร์การเรียนการสอน
8. การประเมินผล
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

จากแนวความคิดของนักการศึกษา เกี่ยวกับ โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร สรุปได้ว่า โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร คือหัวใจสำคัญของหลักสูตร เปรียบเสมือน ร่างกายของคนเราหากขาดหัวใจมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้สมบูรณ์ ดังนั้น หลักสูตรต้องมีโครงสร้างและองค์ประกอบอย่างครบถ้วน เพื่อให้หลักสูตรที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ

ประเภทของหลักสูตร หลักสูตรแบ่งออกเป็นหลายประเภทแต่ละประเภทสามารถที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอหลักสูตรแต่ละประเภทไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Matter Curriculum or Subject Centered Curriculum)

- 1.1 หลักสูตรเนื้อหาวิชาประกอบไปด้วย เนื้อหาสาระสำคัญ ซึ่งได้แก่ ความคิดรวบยอด ทักษะ กฎ และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเนื้อหาแต่ละวิชาต่อไป
- 1.2 หลักสูตรแบบนี้จะเน้นที่เนื้อหาความรู้ ไม่ได้เน้นที่ผู้เรียน ผู้สร้างหลักสูตรได้สร้างหลักสูตรโดยคำนึงถึงความรู้และสาระสำคัญเป็นหลัก
- 1.3 หลักสูตรแบบนี้จัดขึ้นตามความต้องการของผู้ใหญ่มากกว่าที่จะคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็กความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด
- 1.4 หลักสูตรเน้นที่ผลการเรียน เด็กทุกคนต้องเรียนทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกัน และต้องมีความรู้สอผ่านข้อสอบอย่างเดียวกันจากเนื้อหาสาระอย่างเดียวกัน ไม่มีการจัดเนื้อหาสาระที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลลงก็ต่อเมื่อเนื้อหาวิชาเปลี่ยนแปลงไป
- 1.5 หลักสูตรประเภทนี้ไม่ถือว่าจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ เนื้อหาวิชาเป็นเครื่องกำหนดวิธีการสอนเน้นในด้านที่ทำให้ครูบรรยาย นักเรียนท่องจำ เน้นการสอบ เรื่องใหญ่
- 1.6 การจัดเนื้อหาวิชาจัดเรียงตามลำดับอย่างมีระบบระเบียบ เรียงตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่มีความคล่องตัวในการที่จะจัดเนื้อหา (สุจริต เพียรชอบ, 2533, หน้า 4-5)

2. หลักสูตรสัมพันธ์ (Correlation or Correlated Curriculum)

หลักสูตรสัมพันธ์ คือ หลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันในหมวดวิชา หรือระหว่างวิชา แนวคิดของหลักสูตรสัมพันธ์จะเป็นแนวคิดที่จะพยายามจัดปัญหาอันเกิดขึ้นในหลักสูตรหมวดวิชา เนื่องจากหลักสูตรหมวดวิชานั้นมีขอบเขตของเนื้อหาอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในด้านเนื้อหาประการหนึ่งและอีกประการหนึ่งการกำหนดครูให้อยู่ในแต่ละหมวดวิชาทำให้ขาดความสัมพันธ์ในเนื้อหาที่ต่างหมวดวิชากัน อันที่จริง “ครู” น่าจะมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาทั้งสองดังกล่าว แต่สภาพความเป็นจริงนั้น ทั้งครูและผู้บริหารหลักสูตรยังมีความเคยชินอยู่กับระบบเก่า ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ และที่สำคัญที่สุดนั้นความรอบรู้ของครูที่จะมีความรอบรู้ด้านนั้น บางครั้งอาจจะเป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะกระทำใ้ทุกคน ด้วยเหตุนี้การพัฒนาหลักสูตรจึงคิดหารูปแบบของหลักสูตรชนิดที่จะทำให้แต่ละวิชาและหมวดวิชาแต่ละหมวดมีความสอดคล้องต่อเนื่องเชื่อมโยงกันโดยไม่ขาดตอน หลักสูตรแบบนี้ เรียกว่า “หลักสูตรสัมพันธ์” เช่น ระหว่างชีววรรณคดี กับประวัติศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ (วิชัย คิสสระ, 2535, หน้า 22)

3. หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) หลักสูตรแบบบูรณาการเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการเรียนรู้ โดยผู้ทำหลักสูตร ได้คัดเลือกคัดสรรมาจากหลายสาขาวิชา มาจัดเข้าเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ การจัดเนื้อหาบูรณาการเข้าด้วยกันเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและต่อการพัฒนาการของผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์ตรงจากการเรียน จุดมุ่งหมายในการบูรณาการเนื้อหาวิชา ตลอดจนประสบการณ์เข้าด้วยกันนี้เน้นที่ตัวผู้เรียนและปัญหาสังคมเป็นสำคัญ ไม่ได้เน้นที่เนื้อหาวิชาหลักสูตรแบบบูรณาการได้พัฒนาขึ้นเนื่องจากการแก้ปัญหาที่ตัวผู้เรียนมักจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากแต่ละสาขาวิชาเป็นส่วน ๆ เป็นตอน ๆ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527, หน้า 30-31)

ประเภทของหลักสูตร ตามแนวคิดของนักศึกษามีหลายประเภท ยกตัวอย่างมาประเภท คือ หลักสูตรเนื้อหาวิชา หลักสูตรสัมพันธ์และหลักสูตรบูรณาการ นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรอีกหลายประเภท เช่น หลักสูตรกว้าง หลักสูตรแกน หลักสูตรประสบการณ์ หลักสูตรกระบวนการ ฯลฯ ซึ่งหลักสูตรแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน ดังนั้น สิ่งสำคัญก็คือการเลือกใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียน

การประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเป็นตัวชี้วัดว่าหลักสูตรนั้นมีคุณภาพเหมาะสมเพียงใด ต่อการที่จะนำหลักสูตรมาใช้ การประเมินหลักสูตรจะช่วยเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพเหมาะสม รูปแบบการประเมินมีหลายรูปแบบแต่ที่นิยมใช้ในการประเมินหลักสูตร เช่น รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ รูปแบบการประเมินของปูลชองค์

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ ไทเลอร์ (Tyler) ซึ่งไทเลอร์ได้จัดลำดับขั้นตอนในการประเมินหลักสูตร คือ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

1. กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างกว้าง ๆ โดยวิเคราะห์ผู้เรียน สังคม เนื้อหา กำหนดขอบเขตของจุดมุ่งหมาย โดยจิตวิทยาการเรียนรู้และปรัชญาการศึกษา
2. กำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นพฤติกรรมที่จะวัดภายหลังการจัดประสบการณ์
3. กำหนดเนื้อหาสาระหรือประสบการณ์การเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
4. เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่จะทำให้เนื้อหาหรือประสบการณ์ที่วางไว้ประสบความสำเร็จ
5. ประเมินผลการตัดสินใจโดยการตัดสินใจด้วยการวัดผลทางการศึกษาหรือการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
6. ถ้าไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ก็จะต้องตัดสินใจที่จะยกเลิกหลักสูตรหรือปรับปรุงหลักสูตรนั้น แต่ถ้าบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ก็ใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงการกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงหรือใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพของหลักสูตร

รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปูยของค์ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539)

รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปูยของค์นี้ เหมาะสมกับการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ เป็นวิธีการประเมินเอกสารหลักสูตรแบบหนึ่งที่วิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วนของหลักสูตรคือ จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน โดยใช้ตารางวิเคราะห์ปูยของค์ แล้วใช้สูตรปูยของค์ในการคิดคำนวณ เมื่อได้ตัวเลขหรือผลจากการคำนวณก็นำมาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรว่าอยู่ระดับใด การประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปูยของค์เป็นการนำหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของการเรียนรู้ และพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่แสดงออกมาให้เห็นได้ มาสร้างเป็นตารางวิเคราะห์ปูยของค์

รูปแบบการเรียนรู้ทั้งหมดมี 8 ประเภท แต่ได้รับการคัดแปลงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมเพียง 6 ประเภท จะเป็นความรู้ที่เรียงจากง่ายไปหายาก ดังนี้

1. ความรู้แบบลูกโซ่ เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถทำอะไรได้เป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องและระดับความยากสูงขึ้นตามลำดับ (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 1)
2. ความรู้แบบเชื่อมโยงโดยใช้คำพูด เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถนำลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน มาอธิบายความเชื่อมโยงให้เห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของความรู้ในแต่ละขั้นตอนด้วยคำพูดได้ (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 2)

3. ความรู้แบบผสมผสาน เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ที่เคยเรียนมา (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 3)

4. ความรู้แบบแนวคิด เป็นความความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนนำความรู้แบบผสมผสานมาทำให้เกิดแนวคิดหรือสามารถชี้ประเด็นหรือระบุสาระสำคัญของเรื่องที่เรียนได้ถูกต้อง (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 4)

5. ความรู้แบบหลักการ เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานแนวคิดหลาย ๆ แนวเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นหลักการใหม่ ๆ ได้ (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 5)

6. ความรู้แบบแก้ปัญหา เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มีการแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ (มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 6)

รายละเอียดของรูปแบบความรู้ทั้ง 6 ประเภทนั้น เรียงลำดับจากง่ายไปยาก ดังนี้

ระดับที่ 1 เป็นระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ง่ายที่สุด ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 ชนิด แต่ละชนิดจะมีค่าน้ำหนักเท่ากับ 1 คะแนน ดังนี้

1. การบอกชื่อหรือชี้ เพื่อแสดงถึงความสามารถที่จำสิ่งที่เรียนได้ เช่น การเรียกชื่อสิ่งของได้ ครูชี้แล้วบอกชื่อเด็กได้
2. การเลือกหรือการบอกลักษณะ บอกลักษณะสิ่งของเช่น บอกลักษณะของแมลงได้
3. การบอกกฎเกณฑ์ บอกกฎเกณฑ์ที่ท่องไว้ได้เช่น การท่องสูตรคูณได้

ระดับที่ 2 เป็นระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ยากกว่าระดับ 1 ประกอบด้วยพฤติกรรม 2 ชนิด แต่ละชนิดจะมีค่าน้ำหนักเท่ากับ 2 คะแนน ดังนี้

1. การจัดลำดับ เรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เช่น การเรียงลำดับตัวเลข
2. การสาธิต แสดงวิธีการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ถูกต้องตามหลักขั้นตอน เช่น การสาธิตการพรวนดิน

ระดับที่ 3 เป็นระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ยากกว่าทุกระดับ ประกอบด้วยพฤติกรรม 4 ชนิดจะมีค่าน้ำหนักเท่ากับ 3 คะแนน ดังนี้

1. การสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา สามารถสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ เช่น การสร้างรูปแบบการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การอธิบายหรือบรรยาย สามารถอธิบายหรือบรรยายสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ถูกต้องตามกำหนด เช่น อธิบายการปลูกพืช
3. การจำแนกหรือแยกแยะ สามารถจำแนกหรือแยกแยะประเภทของสิ่งของได้
4. การประยุกต์ใช้กฎเกณฑ์ การเรียนรู้กฎเกณฑ์และนำไปประยุกต์ใช้ได้

ตารางวิเคราะห์ข้อของคัมภีร์รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปูซองค์ (Puissance Measure)

พฤติกรรมการเรียนรู้	รูปแบบของความรู้					
	แบบ ลูกโซ่ (น.น.=1)	แบบ เชื่อมโยง (น.น.=2)	แบบ ผสมผสาน (น.น.=3)	แบบ แนวคิด (น.น.=4)	แบบ หลักการ (น.น.=5)	แบบ แก้ปัญหา (น.น.=6)
บอกชื่อ/ชี้ (น.น.=1)						
เลือกหรือบอกลักษณะ (น.น.=1)						
บอกกฎเกณฑ์ (น.น.=1)						
จัดลำดับ (น.น.=2)						
สาธิต (น.น.=2)						
สร้าง (น.น.=3)						
อธิบาย/บรรยาย (น.น.=3)						
จำแนกหรือแยกแยะ (น.น.=3)						
ประยุกต์ใช้กฎเกณฑ์ (น.น.=3)						

ขั้นตอนการประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบปูซองค์

ขั้นที่ 1 นำองค์ประกอบของหลักสูตร คือ จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินการเรียนรู้ทั้งหมดของหลักสูตรมาวิเคราะห์ดูว่าในแต่ละข้อองค์ประกอบเป็นความรู้ในลักษณะใด และพฤติกรรมการเรียนรู้นั้นอยู่ในลำดับหรือขั้นไหน

ขั้นที่ 2 นำจุดประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลที่วิเคราะห์แล้วใส่ในตารางวิเคราะห์แบบปูซองค์

ขั้นที่ 3 คำนวณค่าน้ำหนักคะแนนแต่ละช่องตามตารางวิเคราะห์ใช้สูตรดังนี้

$$\text{น้ำหนักของแต่ละช่อง} = \text{น้ำหนักของรูปแบบความรู้} \times \text{น้ำหนักของพฤติกรรมการเรียนรู้} \times \text{จำนวนข้อในช่องนั้น}$$

ขั้นที่ 4 หลังจากได้คะแนนแต่ละช่องแล้ว ขั้นต่อไปคือ ใช้สูตรของปูซองค์เพื่อ คำนวณหาคุณภาพของหลักสูตร (The Puissance Measure ใช้ตัวอักษรย่อว่า P.M. แทนคำว่า คุณภาพหลักสูตร)

P.M. = ผลบวกของน้ำหนักของทุกข้อในตารางปฏของค์
จำนวนข้อที่นำมาวิเคราะห์

ขั้นที่ 5 นำผลที่คำนวณได้มาแปลโดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผล คือ

ค่า P.M ตั้งแต่ 1 – 3.99	หมายถึง	หลักสูตรมีคุณภาพต่ำหรือควรแก้ไข
ค่า P.M ตั้งแต่ 4 – 9.99	หมายถึง	หลักสูตรมีคุณภาพปานกลางหรือใช้ได้
ค่า P.M ตั้งแต่ 10 – 18	หมายถึง	หลักสูตรมีคุณภาพสูงหรือดีมาก

การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบหลักสูตรใน 3 ลักษณะ คือ ก่อนใช้หลักสูตร ระหว่างใช้หลักสูตร และหลังใช้หลักสูตร โดยการประเมินจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร นำผลมาพิจารณาและเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และตัดสินคุณภาพของหลักสูตร นั้น สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการประเมินหลักสูตรของปฏของค์มาใช้ในการประเมินหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ โดยประเมินในองค์ประกอบ 3 ด้านที่สำคัญของหลักสูตร คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล โดยใช้ตารางปฏของค์และสูตรปฏของค์ในการคิดคำนวณ เมื่อได้ตัวเลขหรือผลการการคำนวณก็นำมาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรว่าอยู่ในระดับใด

พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษาให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

เชลเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (1974, p. 7 อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์, 2532, หน้า 31) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลยความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรจะรวมไปถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรว่ามีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น
2. การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่

สุนทร บำเรอราช (2536, หน้า 135) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง กระบวนการจัดแนวทางการศึกษาเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางและมีหลายขั้นตอน

สมพิศ วงษ์แฮม (2535, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง การสร้างหลักสูตร หรือการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น โดยหลักสูตรใหม่ต้องมี

เนื้อหาสาระ โครงสร้าง กระบวนการ และองค์ประกอบต่าง ๆ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจแต่ละท้องถิ่น

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรตามความคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการ ที่กล่าวไว้ พอสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำ การสร้างหลักสูตร การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยปรับให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้เรียน และชุมชนโดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ แนวทาง วิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ได้รับการยอมรับ มากที่สุดกระบวนการหนึ่ง คือ ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของ Taba ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้ (รุจิร ภูสาระ, 2545, หน้า 60-65)

ทาบา (Taba, 1962) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรซึ่งกลับกันกับการพัฒนาหลักสูตร อื่น ๆ นั่นคือ ทาบาจะเริ่มต้นจากชั้นเรียน ในขณะที่หลักสูตรอื่น ๆ จะเริ่มมาจากชุมชน รัฐ จังหวัด รูปแบบของทาบา มี 8 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วินิจฉัยความต้องการ

ทาบา เชื่อว่า การพัฒนาหลักสูตรควรเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลของชุมชนและโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นทั้งความต้องการที่มีอยู่เดิมผสมผสานเข้ากับความต้องการใหม่ แล้วสรุปเป็นความเห็น เกี่ยวกับความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะ

หลังจากได้ข้อมูลความต้องการในขั้นตอนแรกแล้ว จึงนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ ซึ่งทาบา เสนอแนะวัตถุประสงค์ควรจะเป็น

1. ความคิดรวบยอด (Concept) ที่จะต้องเรียน
2. เจตคติที่ควรจะเป็น
3. วิธีการคิดที่จะได้รับการเสนอแนะ
4. อุปนิสัยและทักษะที่ควรจะรอบรู้

จุดประสงค์ที่กำหนดในขั้นตอนนี้ ควรจะเป็นพื้นฐานในการสอนของครู ทาบา เชื่อว่า ความหลากหลายของความรู้ที่ได้รับจะไม่สมบูรณ์เลยทีเดียว และถ้าเพิ่มพูนความรู้มากขึ้นเท่าใด จุดประสงค์ก็จะเข้มชัดมากขึ้น โรงเรียนควรหลีกเลี่ยงระยะเวลาที่ยาวนานในการกำหนด วัตถุประสงค์ และควรมีการปรับปรุงอยู่เสมอ

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกเนื้อหา

เริ่มจากการเลือกหัวข้อของเนื้อหา หัวข้อแต่ละหัวข้อควรกำหนดทิศทางไว้อย่างชัดเจน เหตุผลในการเลือกหัวข้อจะมีผลโดยตรงต่อการกำหนดทิศทางเนื้อหา ซึ่งควรมีหลักการสนับสนุน คำถามที่ว่า จะให้นักเรียนอายุเท่านี้จำเป็นต้องคำนึงถึงในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 จัดระบบเนื้อหา

การจัดระบบเนื้อหาควรเริ่มจากหัวข้อง่าย ๆ เพื่อนำไปสู่หัวข้อที่ลึกซึ้งขึ้น การดำเนินการจะสำเร็จได้ ถ้านักพัฒนาหลักสูตรเข้าใจกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องการ และพัฒนาการขยายผลออกไปได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 5-6 การเลือกและการจัดกิจกรรม

การรอบรู้ในเนื้อหาเป็นเพียงเป้าหมายหนึ่งของการสอน แต่จุดมุ่งหมายอื่น ๆ ยังไม่อาจบรรลุผลได้ถ้าขาดการจัดกิจกรรม ดังนั้น จุดมุ่งหมายทั้งหมดยกเว้นระดับต่ำสุด (คือระดับความจำ) จำต้องสร้างให้เกิดร่วมกัน โดยคำนึงถึงระดับพัฒนาการของนักเรียน

กิจกรรมหลายอย่างอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้หลายอย่าง ดังนั้น การมีกิจกรรมหลากหลายและได้รับการชี้แนะจากครูคนอื่นจะช่วยให้เกิดผลดี กิจกรรมแต่ละกิจกรรม ควรพยายามให้เรียงลำดับความคิด และดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากประสบการณ์เดิม เป้าหมายสำคัญในการจัดกิจกรรมคือ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่าเพราะเหตุใดเขาจึงต้องเกิดการรับรู้ สิ่งที่จะเป็นพื้นฐานในการศึกษาของเขาต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล

โดยที่จริงแล้วควรมีการประเมินผลหน่วยการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ การประเมินควรประเมิน กระบวนการ ประเมินวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน รวมถึงควรมีการประเมิน ความพึงพอใจของนักเรียนด้วย

ขั้นตอนที่ 8 การตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตร

เป็นการตรวจสอบว่าเค้าโครงเนื้อหาสอดคล้องกับแนวความคิดในภาพรวมหรือไม่ กิจกรรมสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนเชื่อมโยงความคิดให้กว้างออกไปหรือไม่ ลำดับขั้นตอนของเนื้อหาเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่ ความสมดุลระหว่างการเขียนและการเสนอผลงานปากเปล่าเป็นอย่างไร การจัดการองค์การยืดหยุ่นเพียงใด นักเรียนมีความรู้สึกลึกซึ้งที่จะแสดงออกโดยการพูด หรือการกระทำหรือไม่ บทเรียนเหมาะสมกับการบรรยายภายในโรงเรียนหรือไม่

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบามีจุดเด่นหลายประเด็น เป็นต้นว่า ทำให้ครูต้องพัฒนาตัวเองในการเตรียมตัวที่จะนำรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติจริง ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีพื้นฐานในการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรและการสอน ทั้งนี้ โดยทั่วไปหลักสูตรมักจะ

ถูกมองว่าเป็นเพียงเอกสารที่แยกออกจากการสอน และมีผู้เข้าใจว่าการพัฒนาหลักสูตรกับการสอนไม่เกี่ยวข้องกัน รูปแบบของทาบา เป็นการผูกโยงหลักสูตรและการสอนเข้าด้วยกัน รูปแบบจึงเป็นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ

นอกจากนี้ สังค อุทรานันท์ (2532, หน้า 38) ได้เสนอแนวคิดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการของสังคมและผู้เรียน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นขั้นตอนที่กระทำหลังจากได้วิเคราะห์และได้ทราบถึงสภาพปัญหา ตลอดจนความต้องการต่าง ๆ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระในขั้นตอนนี้จะต้องผ่านการพิจารณากันกรองถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
4. การกำหนดมาตรฐานการวัดและการประเมินผล ขั้นนี้มุ่งจะหากฎเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดและประเมินผลอะไรบ้าง จึงสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
5. การนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นนี้มุ่งศึกษาจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ของหลักสูตร หลังจากได้มีการร่างหลักสูตรเสร็จแล้ว เพื่อหาวิธีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร หลังจากได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วก็ควรจะประเมินผลการใช้ว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นมีความเหมาะสม สอดคล้อง และมีจุดใดบ้างที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากที่ได้รับการตรวจสอบและประเมินผลเบื้องต้นแล้วหากพบว่าข้อบกพร่องให้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายกำหนด

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวของไทเลอร์ (Tyler, 1949, p. 6 อ้างถึงในสุนทร บำเรอราช 2536, หน้า 148) ซึ่งไทเลอร์ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

- ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษาเช่นใดที่โรงเรียนควรแสวงหา
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด ที่สามารถจะทำให้การเรียนการสอนบรรลุถึงจุดหมายขั้นต้น
- ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ว่า จะจัดระบบการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างไร
- ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ว่า จะทำอย่างไร จึงจะรู้ว่าจุดหมายบรรลุถึงเป้าหมาย

180171

572.19

๕๖๕ ก

๕

นักการศึกษาที่มีแนวคิดว่าการพัฒนาหลักสูตร คือการพัฒนาคน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรก็คือ การเปลี่ยนแปลงคน ตามแนวคิดของโรเจอร์ (สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 150) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกและการกำหนดเป้าหมายการศึกษา

ขั้นที่ 2 การจัดประสบการณ์ให้กับครู

ขั้นที่ 3 การจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียน

ขั้นที่ 4 การจัดประสบการณ์ให้กับผู้ปกครอง

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมา สามารถสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. วิเคราะห์ความจำเป็นพื้นฐาน
2. การสร้างหลักสูตร
3. การประเมินหลักสูตรเบื้องต้น
4. การทดลองใช้หลักสูตร
5. การประเมินผลหลักสูตร
6. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จิตวิทยาการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต การเรียนรู้จะช่วยให้คนเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือสามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเราได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น คนเราจึงต้องมีการเรียนรู้อยู่เสมอและเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ความหมายของการเรียนรู้ (พงษ์พันธ์ พงษ์โสกา, 2542, หน้า 77)

การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือมาจากการฝึกหัด ซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากการฝึกหัดเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลมาจากการใช้ยาหรือสิ่งเสพติด หรืออุบัติเหตุ เราไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งเราจะพบอยู่เสมอว่า การเรียนรู้จะได้ผลดียิ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญบางประการที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่

1. วุฒิภาวะ หมายถึง ลำดับขั้นของความเจริญงอกงาม หรือพัฒนาการของบุคคลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งเร้า หรือการฝึกฝนใดๆ วุฒิภาวะของแต่ละบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับวัย ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ วุฒิภาวะเป็นภาวะสุกถึงขีด หรือการบรรลุถึงขั้นสุดยอดของการเจริญเติบโตเต็มที่ ในระยะใดระยะหนึ่งและพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาตินี้ไม่จัดว่าเป็นการเรียนรู้ แต่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นครูจึงต้องยอมรับความจริงว่า เด็กจะไม่สามารถเรียนรู้ได้ ถ้ายังไม่ถึงขั้นวุฒิภาวะที่จะเรียนรู้ และจำเป็นต้องรอคอย แต่ระหว่างที่คอยนั้น อาจมีการฝึกเพื่อเตรียมความพร้อม โดยฝึกทักษะเบื้องต้นให้เหมาะสมกับวัย

2. ความพร้อม เป็นสภาวะของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างบังเกิดผล ซึ่งความพร้อมนี้จะขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ ทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ นอกจากนี้ความพร้อมในการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เตรียมตัว ตลอดจนความสนใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งนั้น ความพร้อมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ครูต้องคำนึงถึงในการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้เด็กได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการเรียนรู้ทักษะอย่างใดอย่างหนึ่งได้รวดเร็วและเกิดผลดี เด็กจะต้องมีความพร้อม และถ้าเด็กถูกบังคับให้เรียนรู้สิ่งใดในขณะที่เด็กยังไม่มีความพร้อม เด็กจะเกิดความคับข้องใจและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

3. แรงจูงใจ เป็นความปรารถนาที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้เพราะแรงจูงใจจะก่อให้เกิดพฤติกรรม เนื่องจากมีแรงผลักดันเกิดขึ้น ดังนั้นในการเรียนการสอน ครูจึงจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ก่อน จึงจะทำให้การเรียนรู้นั้นได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การเสริมแรง เป็นตัวกระตุ้นให้คนเราระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก ซึ่งสกินเนอร์ได้นับถึงการเสริมแรงว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ โดยกล่าวว่า พฤติกรรมใดก็ตามที่ได้รับการเสริมแรงอินทรีย์ก็มีแนวโน้มที่จะทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมมนุษย์เป็นระบบของความเกี่ยวเนื่องระหว่าง สิ่งเร้า การประสานสัมพันธ์และปฏิกิริยาตอบสนอง ดังนั้นเมื่ออินทรีย์แสดงพฤติกรรมออกมาและได้รับการเสริมแรง อินทรีย์รู้สึกพึงพอใจ และการเสริมแรงนั้นจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า กับปฏิกิริยาตอบสนองมากขึ้น อินทรีย์จึงแสดงพฤติกรรมนั้นบ่อยขึ้น

5. การถ่ายโยงการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การเรียนรู้สิ่งใหม่บางอย่าง ถ้าได้อาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐานจะช่วยให้การเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นดีขึ้น เพราะเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ขึ้น ทั้งนี้

เพราะผู้เรียนจะเชื่อมโยงความรู้ในครั้งก่อนมาใช้ในการเรียนรู้ครั้งใหม่ จึงทำให้เรียนรู้สิ่งใหม่ได้เร็วขึ้น

ธรรมชาติของการรับรู้ (แสงเดือน ทวีสิน, 2545, หน้า 114)

1. การรับรู้จะต้องอาศัยความสามารถในการคัดเลือกสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งเร้าต่าง ๆ มากมายแต่มนุษย์มีขีดจำกัดในการรับรู้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการเลือกไว้ในแต่ละสถานการณ์นั้น ตนเองเลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้าใดบ้าง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับรู้ที่นักจิตวิทยาได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลไว้มีดังนี้

1.1 องค์ประกอบอันเนื่องมาจากสภาพของสิ่งเร้า องค์ประกอบนี้นักจิตวิทยาได้อธิบายว่า มนุษย์มักเลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้าที่น่าสนใจ เช่น

1.1.1 ในเรื่องขนาดและความเข้มของสิ่งเร้า มนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้าที่มีขนาดใหญ่ เสียงดัง สีสด มากกว่าสิ่งเร้าที่มีขนาดเล็กและความเข้มน้อยกว่า

1.1.2 ในเรื่องความเด่นหรือความแตกต่างจากสิ่งเร้าอื่น เช่น คนที่แต่งกายแตกต่างจากกลุ่มมักจะถูกมองมากกว่าผู้อื่น

1.1.3 ในเรื่องการทำซ้ำ ๆ สิ่งเร้าใดก็ตามที่มีการเกิดหรือการกระทำซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง มนุษย์มักจะรับรู้ได้เร็วกว่า

1.1.4 ในเรื่องความเคลื่อนไหวของสิ่งเร้า ในเรื่องนี้นักจิตวิทยาได้ทำการศึกษา และได้ข้อสรุปว่า สิ่งเร้าใดก็ตามที่มีการเคลื่อนไหวจะได้รับความสนใจมากกว่าสิ่งเร้าที่อยู่นิ่ง

1.2 องค์ประกอบอันเนื่องมาจากตัวมนุษย์ องค์ประกอบนี้นักจิตวิทยาได้อธิบายว่า มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน และความแตกต่างนี้เองที่เป็นสาเหตุให้มนุษย์มีความเลือกรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน องค์ประกอบอันเนื่องมาจากตัวมนุษย์ เช่น

1.2.1 ความคาดหวัง จะมีผลต่อการเลือกรับรู้ของมนุษย์ เพราะจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตและแนวทางการเลือกรับรู้

1.2.2 ความสนใจ จะมีบทบาทโดยตรงต่อการเลือกรับรู้ของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์จะเลือกรับรู้สิ่งที่ตนเองมีความสนใจมากกว่าสิ่งที่ตนเองไม่สนใจ

1.2.3 ความต้องการ เช่นเดียวกับเรื่องความคาดหวังและความสนใจ นักจิตวิทยาได้อธิบายว่า ความต้องการมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเลือกรับรู้ของมนุษย์ ดังตัวอย่าง การทดลองของเลวินและคณะ ที่ทดลองให้คนที่กำลังหิวดูภาพที่กลุ่มเครือว่าเป็นภาพอะไร กลุ่มทดลองส่วนใหญ่จะระบุว่าภาพนั้นเป็นภาพอาหารหรือคนกำลังรับประทานอาหาร

2. การรับรู้จะต้องมีความจัดระบบ นักจิตวิทยาได้อธิบายว่า มนุษย์จะต้องมีการจัดระบบข้อมูลที่จะรับรู้โดยการนำข้อมูลนี้มาจัดเป็นรูปแบบและกฎเกณฑ์ ที่มีความหมายเพื่อจะได้ง่ายต่อการรับรู้ นักจิตวิทยาที่ศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และมีผลงานเป็นที่ยอมรับของบุคคล

ทั่วไป คือ นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ โดยเขาได้ให้ข้อเสนอว่า เมื่อมนุษย์รับรู้ข้อมูลย่อย ๆ หลาย ข้อมูลแล้วมนุษย์ต้องนำข้อมูลย่อยนั้นมารวมกันเพื่อให้เกิดเป็นสิ่งที่มีความหมายและง่ายต่อการรับรู้ การจัดระบบมีดังต่อไปนี้

2.1 การจัดหมวดหมู่ ของข้อมูลตามแนวความคิดของนักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ มนุษย์จะจัดกลุ่มประเภทของข้อมูลเหล่านี้เข้าเป็นพวกเดียวกัน คือ

2.1.1 ความใกล้ชิด สิ่งที่อยู่ใกล้กันจะถูกรับรู้ว่าเป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกัน

2.1.2 ความเหมือน ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เหมือนกันมักจะถูกรับรู้ให้อยู่ในพวกเดียวกัน

2.1.3 ความต่อเนื่อง สิ่งเร้าที่มีความต่อเนื่องกัน มนุษย์มักจะจัดรวมเข้าอยู่ในพวกเดียวกัน

2.1.4 ความสมบูรณ์ สิ่งเร้าใดก็ตามที่ยังขาดความสมบูรณ์หรือยังหาข้อยุติไม่ได้ มนุษย์มักจะรับรู้ให้เป็นภาพที่สมบูรณ์โดยเติมให้สมบูรณ์ตามประสบการณ์เดิมของตน

2.3 ภาพและพื้น ในขณะที่มนุษย์มีสิ่งให้เลือกรับรู้มากมาย สิ่งใดที่ได้รับ ความสนใจหรือการรับรู้มากที่สุดก็จะปรากฏเด่นชัดเป็นภาพสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับความสนใจก็จะ กลายเป็นพื้น ลักษณะการรับรู้เป็นภาพหรือพื้นนี้ สามารถเปลี่ยนกลับกันได้อยู่ตลอดเวลาตาม ความแปรเปลี่ยนความสนใจ และความต้องการของมนุษย์

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักการ เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษา ของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับ วิเคราะห์คิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬาภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

- 2.1 ภาษาไทย
- 2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 วิทยาศาสตร์
- 2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 2.6 ศิลปะ
- 2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษา ต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตาม ศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ เพื่อพัฒนา

องค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการ ทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและ พัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต ภูติภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิง พหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพ ที่ดี ซึ่งครูทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้ คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเอง สู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น โครงการ กิจกรรมตามความสนใจ ชุมนุมวิชาการ กิจกรรมรักการอ่าน กิจกรรมสาธารณประโยชน์ ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวภาษา และผู้บำเพ็ญประโยชน์

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพ ผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม ของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม สาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระ การเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา คุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับ มาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้อง กับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิก ที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตาม ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในส่วนของจัดการศึกษาปฐมวัย กำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการและเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพ ผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ของสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวนี้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกสภลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นหน่วยการเรียนรู้ รายวิชาใหม่ ๆ รายวิชาที่มีความเข้มข้นอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่ม ในช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 และจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้ หรือรายวิชานั้น ๆ ด้วย สำหรับช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นั้น ยังไม่ควรให้เลือกเรียนรายวิชาที่เข้มข้น ควรเรียนเฉพาะรายวิชาพื้นฐานก่อนสถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มในทุกช่วงชั้น ให้เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน โดยในช่วงการศึกษาภาคบังคับ คือ ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จัดหลักสูตรเป็นรายปี และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดเป็นหน่วยกิต ดังนี้ ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 การศึกษาระดับนี้ เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรที่จัดขึ้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสาร และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง

และพัฒนา บุคลิกภาพส่วนตน พัฒนาความสามารถ ทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิต ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และ ความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเสริมสร้างสุขภาพส่วนตนและชุมชน มีความภูมิใจ ในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน มุ่งปลูกฝังความรู้ ความสามารถ และทักษะในวิทยาการและเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ มุ่งมั่นพัฒนาดนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ ลักษณะหลักสูตรในช่วงชั้นนี้จัดเป็นหน่วยกิตเพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการจัดแผนการเรียนรู้ ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐานมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาษาไทย

สาระที่ 1: การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1: ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา และสร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2: การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1: ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3: การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน 3.1: สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณอย่างสร้างสรรค์

สาระที่ 4: หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1: เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐาน ท 4.2: สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

สาระที่ 5: วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1: เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

คณิตศาสตร์

สาระที่ 1: จำนวนและการดำเนินการ

มาตรฐาน ค 1.1: เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวนและการใช้จำนวนในชีวิตจริง

มาตรฐาน ค 1.2: เข้าใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของจำนวนและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่าง ๆ และสามารถใช้ในการดำเนินการในการแก้ปัญหาได้

มาตรฐาน ค 1.3: ใช้การประมาณค่าในการคำนวณและแก้ปัญหาได้

มาตรฐาน ค 1.4: เข้าใจในระบบจำนวนและสามารถนำสมบัติเกี่ยวกับจำนวนไปใช้ได้

สาระที่ 2: การวัด

มาตรฐาน ค 2.1: เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวัด

มาตรฐาน ค 2.2: วัดและคาดคะเนขนาดของสิ่งที่ต้องการวัดได้

มาตรฐาน ค 2.3: แก้ปัญหาเกี่ยวกับการวัดได้

สาระที่ 3: เรขาคณิต

มาตรฐาน ค 3.1: อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติได้

มาตรฐาน ค 3.2: ใช้การนิยาม ใช้เหตุผลเกี่ยวกับปริภูมิ และใช้แบบจำลองทางเรขาคณิตในการแก้ปัญหาได้

สาระที่ 4: พีชคณิต

มาตรฐาน ค 4.1: อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติได้

มาตรฐาน ค 4.2: ใช้นิพจน์ สมการ อสมการ กราฟ และแบบจำลองทางคณิตศาสตร์อื่น ๆ แทนสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนแปลความหมายและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

สาระที่ 5: การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น

มาตรฐาน ค 5.1: เข้าใจใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลได้

มาตรฐาน ค 5.2: ใช้วิธีการทางสถิติและความรู้ที่เกี่ยวกับความน่าจะเป็นในการคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล

มาตรฐาน ค 5.3: ใช้ความรู้เกี่ยวกับสถิติและความน่าจะเป็นช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้

สาระที่ 6: ทักษะ/ กระบวนการทางคณิตศาสตร์

มาตรฐาน ค 6.1: มีความสามารถในการแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค 6.2: มีความสามารถในการให้เหตุผล

มาตรฐาน ค 6.3: มีความสามารถในการสื่อสาร การสื่อความหมายทางวิทยาศาสตร์ และการนำเสนอ

มาตรฐาน ค 6.4: มีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ ได้

มาตรฐาน ค 6.5: มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

วิทยาศาสตร์

สาระที่ 1: สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

มาตรฐาน ว 1.1: เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต

มาตรฐาน ว 1.2: เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีทางชีวภาพที่มีผลต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 2: ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐาน ว 2.1: เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 2.2: เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สาระที่ 3: สารและสมบัติของสาร

มาตรฐาน ว 3.1: เข้าใจสมบัติของสาร ความสัมพันธ์ระหว่างสมบัติของสารกับโครงสร้างและแรงยึดเหนี่ยวระหว่างอนุภาค มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 3.2: เข้าใจหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลายการเกิดปฏิกิริยาเคมี มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 4: แรงและการเคลื่อนที่

มาตรฐาน ว 4.1: เข้าใจธรรมชาติของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า แรงโน้มถ่วง และแรงนิวเคลียร์ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและมีคุณธรรม

มาตรฐาน ว 4.2: เข้าใจลักษณะการเคลื่อนที่แบบต่าง ๆ ของวัตถุในธรรมชาติ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 5: พลังงาน

มาตรฐาน 5.1: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิต การเปลี่ยนรูปพลังงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารและพลังงาน ผลของการใช้พลังงานต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 6: กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก

มาตรฐาน 6.1: เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวโลกและภายในโลก ความสัมพันธ์ของกระบวนการต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมของโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 7: ดาราศาสตร์และอวกาศ

มาตรฐาน ว 7.1: เข้าใจวิวัฒนาการของระบบสุริยะและกาแล็กซี ปฏิสัมพันธ์ภายในระบบสุริยะและผลต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 7.2: เข้าใจความสำคัญของเทคโนโลยีอวกาศที่นำมาใช้ในการสำรวจอวกาศ และทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตรและการสื่อสาร สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สาระที่ 8: ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาตรฐาน ว 8.1: ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ ในการสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหา รู้ว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีรูปแบบที่แน่นอน

สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ ภายใต้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้น ๆ เข้าใจว่า วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1: เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมของศาสนามาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2: ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3: ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1: ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ตามกฎหมาย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2: เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3: เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1: เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ารวมทั้งเศรษฐกิจอย่างพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2: เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4: ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1: เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2: เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3: เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย
มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5: ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1: เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพตระหนักความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง
ที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทาง
ภูมิศาสตร์ ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้ และการจัดการอย่างมี
ประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2: เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่ก่อให้เกิด
การสร้างสรรควัฒนธรรมและมีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืน

สุขศึกษาและพลศึกษา

สาระที่ 1: การเจริญเติบโตและพัฒนาการมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1: เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโต และพัฒนาการมนุษย์

สาระที่ 2: ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1: เข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิต ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะใน
การดำเนินชีวิต

สาระที่ 3: การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1: เข้าใจมีทักษะการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2: รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำ
อย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณ ในการการแข่งขัน
และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4: การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1: เห็นคุณค่า และมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ
การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5: ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1: ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ
การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง

ศิลปะ

สาระที่ 1: ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1: สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่อกงานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระที่ 2: ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1: เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่า ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของดนตรี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระที่ 3: นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1: เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานนาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1: การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1: เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์และงานธุรกิจ

มาตรฐาน ง 1.2: มีทักษะกระบวนการทำงาน การจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงานและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน

สาระที่ 2: การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1: เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรมมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3: การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน 3.1: เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการของเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการและความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบ สร้างสิ่งของเครื่องใช้ วิธีการตามกลยุทธ์ ตามกระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4: เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1: เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 5: เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1: ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

ภาษาต่างประเทศ

ภาษาต่างประเทศที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น อาหรับ บาลี และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน หรือภาษาอื่น ๆ ให้อยู่ในดุลพินิจของสถานศึกษา ที่จะจัดทำรายวิชาประกอบการจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สาระที่ 1: ภาษาเพื่อการสื่อสาร

มาตรฐาน ค 1.1: เข้าใจกระบวนการฟังและการอ่าน สามารถตีความเรื่องที่ฟังและอ่าน จากสื่อประเภทต่าง ๆ และนำความรู้มาใช้อย่างมีวิจารณญาณ

มาตรฐาน ค 1.2: มีทักษะในการสื่อทางภาษา แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น แสดงความรู้สึกโดยใช้เทคโนโลยี และการจัดการที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มาตรฐาน ค 1.3: เข้าใจกระบวนการพูด การเขียน และสื่อสารข้อมูล ความคิดเห็น และความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพและมีสุนทรียภาพ

สาระที่ 2: ภาษาและวัฒนธรรม

มาตรฐาน ค 2.1: เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และนำไปใช้ได้เหมาะสมกับกาลเทศะ

มาตรฐาน ค 2.2: เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับภาษาและวัฒนธรรมไทยและการนำมาใช้อย่างมีวิจารณญาณ

สาระที่ 3: ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

มาตรฐาน ต 3.1: ใช้ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาและเปิดโลกทัศน์ของตน

สาระที่ 4: ภาษาความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

มาตรฐาน ต 4.1: สามารถใช้ภาษาต่างประเทศ ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในสถานศึกษา ชุมชนและสังคม

มาตรฐาน ต 4.2: สามารถใช้ภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงาน การประกอบอาชีพ การสร้างความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันในสังคม

การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนเกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียนคือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ดังนั้นการวัดและการประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงงานหรือแฟ้มสะสมงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ตัวผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหา ข้อมูลกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพลัทธิของผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนแต่ละกลุ่มความสามารถให้ได้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบความสำเร็จของผู้เรียน

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นสถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาคัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริมและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

หลักสูตรท้องถิ่น

ความหมาย (อุดม เชยกิจวงศ์, 2545)

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติและคุณภาพการดำรงชีวิตโดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเองตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นจะต้องมีการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ทุกขั้นตอน ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลความเป็นอยู่ของชุมชนและผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างแท้จริง ผู้สำรวจสภาพปัญหาชุมชนคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและผู้เรียน ข้อมูลสภาพปัญหาชุมชนได้มาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น

1.1 ศึกษาข้อมูลโดยการสำรวจชุมชน เรียกว่า ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้สำรวจเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากชุมชน เป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชนในขณะที่ผู้สำรวจเข้าไปพบเห็น

1.2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เรียกว่า ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีผู้สำรวจศึกษารวบรวมไว้แล้ว เช่น ข้อมูลจากการวางแผนบุคลากร ข้อมูล จปฐ. และจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่รวบรวมไว้

2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนเป็นกระบวนการในการนำข้อมูลจากการสำรวจมาจัดกลุ่มเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา และกำหนดความต้องการจากสภาพปัญหา เพื่อนำไปสู่การจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการของชุมชนหรือผู้เรียนอย่างแท้จริง ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียนได้นำวิธีการ New Participatory Technique (NP) มาใช้ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

2.1 อภิปรายปัญหา เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาอภิปรายเพื่อกลั่นกรองให้ได้ปัญหาที่ตรงกับสภาพจริง

2.2 เขียนสภาพปัญหา ผู้สำรวจนำข้อมูลที่ได้มาเขียนสภาพปัญหาในแผ่นกระดาษปัญหาละ 1 แผ่น โดยเขียนตามความคิดเห็นของตนเอง ให้เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นประโยคที่สมบูรณ์

2.3 จัดกลุ่มปัญหา เป็นขั้นตอนที่นำปัญหาของแต่ละคนที่เขียนในแผ่นกระดาษทุกปัญหามาจัดกลุ่มปัญหาที่ตรงกันหรือมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน รวมไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน

2.4 ตรวจสอบปัญหา โดยนำปัญหาที่จัดกลุ่มไว้แล้วมาตรวจสอบ ถ้ายังไม่ถูกต้องให้จัดใหม่พร้อมเรียงลำดับความรุนแรงของปัญหา โดยพิจารณาจากความถี่ของปัญหาที่เขียนลงในกระดาษ

2.5 ตั้งชื่อหัวข้อปัญหา

3. การจัดทำผังหลักสูตร หมายถึง กรอบความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อเนื้อหาหลัก และหัวเรื่องย่อยที่ปรับมาจากความต้องการและการวิเคราะห์ปัญหาจากการสำรวจมาจากชุมชน หลังจากที่กำหนดความต้องการได้แล้ว ให้นำหัวข้อความต้องการมาจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางด้วย

การสร้างกรอบหัวข้อเรื่องย่อย จำเป็นจะต้องวิเคราะห์และจัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากขึ้น หรือจัดลำดับความแรงค่อนน้อยไปสู่เนื้อหาที่แรงค่อนมาก การสร้างกรอบหัวข้อเรื่องย่อยสามารถสร้างเพิ่มเติมได้เมื่อพบปัญหาเพิ่มเติมจากคำแนะนำความต้องการของผู้เรียน

4. การเขียนแผนการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ผู้เรียนจะเรียนรู้อะไร อยากทำอะไร และสามารถทำอะไรได้ แทนที่ผู้จัดกิจกรรมการศึกษา (ครู) คิดว่าตนเองชอบอะไร ต้องการสอนอะไรและต้องการ

ให้ผู้เรียนเป็นอะไร ดังนั้นครูจึงต้องร่วมกับผู้เรียนในการเขียนแผนการสอน ซึ่งมีกระบวนการตามลำดับ ดังนี้

4.1 การกำหนดหัวข้อเรื่อง (Theme) หัวข้อเรื่อง กำหนดจากสภาพปัญหาหรือความต้องการของชุมชน/ ผู้เรียน ในที่นี้ให้นำหัวข้อเรื่องย่อยแต่ละเรื่องจากผังหลักสูตรมาเขียนแผนการสอน

4.2 การเขียนสาระสำคัญ (Concept) สาระสำคัญ หมายถึงบทสรุปในความสำคัญของเรื่อง เน้นถึงความคิดรวบยอด หลักการ ทักษะ หรือลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน แต่ละหัวข้อเรื่องนั้นเป็นหัวใจหรือตะกอนของความรู้ความสามารถที่จะติดตัวผู้เรียนไปใช้ในอนาคต การเขียนสาระสำคัญมีหลักการเขียน ดังนี้

4.2.1 เขียนในรูปประโยคบอกเล่า (มีภาคประธานและภาคแสดง) ในลักษณะสรุปลักษณะเด่น หรือให้เห็นเนื้อหาสาระของเนื้อหาที่จะสอน หรือการบอกเหตุผล หรือการให้นิยามคำจำกัดความ หรือบอกประโยชน์ หรือคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ หรือบอกโทษ หรือผลร้ายที่ผู้เรียนจะได้รับ หรือเขียนเป็นสุภาษิต กติ หรือ คำคม

4.2.2 เขียนในลักษณะวงกว้างหรือวงแคบก็ได้ ขึ้นอยู่กับครูและผู้เรียน ซึ่งจะวัดและประเมินผลเป็นรูปธรรมได้

4.2.3 สาระสำคัญในแต่ละเรื่อง อาจมีประเด็นที่หลากหลายซึ่งผู้เขียนสาระสำคัญต้องกำหนดว่า อะไรคือความต้องการที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4.2.4 เขียนสาระสำคัญ ต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทาง

4.3 กำหนดขอบเขตเนื้อหา เป็นการระบุว่าหัวข้อเรื่องนี้มีความสัมพันธ์หรือบูรณาการกับวิชาใดบ้าง และระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยมีหลักการเขียน ดังนี้

4.3.1 ผู้เขียนหลักสูตรต้องรู้ขอบเขตโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลางแต่ละระดับชั้น

4.3.2 เขียนขอบเขตของเนื้อหาให้บูรณาการองค์ความรู้ ครอบคลุมหลักสูตรที่มีอยู่ในจุดประสงค์ของหลักสูตรนั้น

4.3.3 กำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งการศึกษาด้วยตนเอง และศึกษาจากกิจกรรมการพบกลุ่ม

4.4 การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง เป็นจุดประสงค์ที่คาดว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจบในเนื้อหาวิชานั้น ๆ แล้ว จะทำอย่างไรได้บ้าง หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร ควรเขียนให้ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน มีหลักการเขียน ดังนี้

4.4.1 ผู้เขียนจะต้องตระหนักถึงมวลประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.4.2 เขียนในรูปประโยคหรือวลี ที่กล่าวต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร

4.4.3 การเขียนต้องมีคำหลัก ที่บอกจุดประสงค์เป็นความคาดหวังที่ชัดเจน และครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4.5 การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง จุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทางเป็นจุดประสงค์ย่อยหรือเป้าหมายของการเรียนการสอนที่ปรารถนาให้เกิดกับผู้เรียนในการเรียนการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องย่อย โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะปฏิบัติ ทักษะคิด และกระบวนการจัดการ ซึ่งนิยมเขียนในลักษณะจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่สามารถประยุกต์สู่การเรียนรู้หรือใช้กับชีวิตจริงได้ มีหลักการเขียนดังนี้

4.5.1 เขียนบอกพฤติกรรมที่คาดหวังที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือแสดงได้ เช่น บอก แสดง อธิบาย ทำ สรุป วิเคราะห์ ฯลฯ จากจุดประสงค์ทั่วไปได้

4.5.2 พฤติกรรมที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ต้องเป็นรูปธรรมและสามารถวัดประเมินผลได้

4.6 การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ดำเนินการโดยวิธีของทฤษฎีเชิงระบบดังนี้

ขั้นที่ 1 ครูและนักเรียนร่วมกันแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้หรือปฏิบัติกับชีวิตจริง

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนนำเสนอผลของการใช้หรือปฏิบัติ รวมทั้งการประยุกต์ความรู้ไปใช้จริง

4.7 การกำหนดสื่อการเรียนการสอน เป็นการระบุว่า ในการเรียนการสอนตามหัวข้อเรื่องนั้น ๆ จะต้องใช้สื่ออุปกรณ์อะไรบ้าง โดยระบุตามจุดประสงค์เฉพาะเป็นรายชื่อที่ต้องใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนตามจุดประสงค์แต่ละเรื่อง ทั้งสื่อที่ค้นคว้าและสื่อประกอบการเรียนการสอน

5. การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน และกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ โดยให้ความสำคัญในการเรียงลำดับกระบวนการหาความรู้ กระบวนการความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ และกระบวนการแสดงผลของความรู้หรือสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิต

6. การประเมินผล เป็นการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยดูจากผลของการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือขยายความรู้โดยวิธีต่าง ๆ การให้คะแนน อาจให้คะแนนจากผลของงาน ซึ่งได้จากเพิ่มคะแนนที่ผู้เรียนได้เก็บสะสมไว้ โดยผู้เรียนประเมินชิ้นงานของตนเอง และเลือกชิ้นงานที่ดี พอใจที่สุดไว้เพื่อประเมินต่อไป

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ไว้ต่าง ๆ ดังนี้

เสรี พงษ์พิศ (2529) ปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เรียกหมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน

ประเวศ วะสี (2530) ภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดจากการสะสม การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียนฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตร่วมกันกับธรรมชาติจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งอยู่ในท้องถิ่น โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัยนั่นเอง

นิคม ชมภูหรง (2542) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดและกลั่นกรองเป็นระยะเวลานาน

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี สีตตระกูล (2533) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม สัมผัสและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้จากการเรียนรู้การทำงาน จากธรรมชาติแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถทำให้คนเรามีชีวิตร่วมกันอย่างมีสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

จากความหมายที่นักการศึกษาให้ไว้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

เป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมา

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของ รูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อม ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสงฆ์ต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อ บรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด เรียนรู้สืบต่อกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งพอจะจำแนกได้คือ

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลงมือทำ (ตามตัวอย่างการเล่นปริศนาคำทายเป็นต้น) วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัย และบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรทำ

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ถือว่าผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง หรือบอกเล่าโดยพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี ของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ทั่วไปใน พิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนมีคำสอน ที่ผู้ใหญ่สอน คู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในขบวนการ และ เนื้อหา หรือคำร้องของบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัดของภาคกลาง โนรา หนังตะลุงของภาคใต้ หนังตะลุงของภาคอีสาน หนังประโมไทย กตอลล่า คำผญา

คำสอนของภาคอีสาน คำสอนของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีต ประเพณีต่าง ๆ ถ้าจะแบ่ง ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตรูปแบบใหญ่ ๆ อาจจะได้สองแบบคือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กับแบบเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับแบบ ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ในอดีตส่วนใหญ่ใช้จาร หรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อย ที่ชาวภาคใต้เรียกบุดคำ บุดขาว เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อมาได้วิธีหนึ่ง ส่วนในปัจจุบัน ในยุคที่การสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยี มีความเจริญก้าวหน้า ทันสมัย และรวดเร็วก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่น ๆ จนทำให้เกิดการเลือกสรรรับหรือไม่รับการถ่ายทอด ด้วยรูปแบบที่หลากหลายออกไปมากมาย ที่สะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของชาวบ้านรุ่นหนึ่ง ถ่ายทอดสู่ชาวบ้านอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการหลายลักษณะตามที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน การที่ชาวเมืองหรือที่เรียกตัวเองว่านักวิชาการหรือนักพัฒนาจะเข้าไปร่วมสอดแทรกในการเผยแพร่หรือ ถ่ายทอดด้วยวิธีการสมัยใหม่ โดยใช้สื่อที่หลากหลายเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง และควรระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะบางกรณีเป็นเรื่องละเอียดอ่อนลึกซึ้งเกินกว่าจะเข้าใจได้โดยการใช้อุปกรณ์หรือวิธีการสมัยใหม่ในเวลาอันจำกัด เช่น การใช้อุปกรณ์ให้เข้าใจในความเชื่อเรื่องผีที่เป็นการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม กับอำนาจภายนอกตน ที่มองไม่เห็นแต่มีความผูกพัน กับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแน่นแฟ้นอย่างแยกไม่ออก เป็นต้น อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน แม้ว่าจะเป็นองค์ความรู้อันมหาศาล ที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านก็ตามเมื่อถูกละเลยขาดการยอมรับ ขาดการสืบทอด ในที่สุด ก็จะขาดสายไขแห่งการต่อโยง ระหว่างเก่ากับใหม่ ระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย จึงจำเป็นต้องหาแนวทางดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าว จึงควรมีแนวทางที่จะดำเนินการ พอสรุปได้ดังนี้

1. การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอันดับแรกควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นอย่างน้อย จากนั้นควรจัดโอกาสให้เจ้าหน้าที่เยี่ยมชมศึกษาดูงาน พบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้านผู้มีผลงานที่น่าชื่นชม น่าสนใจต่าง ๆ นอกจากนี้ควรให้โอกาส

ไปร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้านได้จัดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะร่วมวางแผนดำเนินการ ส่งเสริมพัฒนา ฟันฟู สืบทอดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยประสานกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่มากมาย หลากหลายตามทุกหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลมา แล้ววิเคราะห์จัดระบบแล้วจัดพิมพ์ใน รูปของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่น ๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้า วิจัยในระดับ ลึกต่อไป

3. การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย เรื่องภูมิปัญญา ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้า พื้นเพของ ภูมิปัญญา ในแต่ละด้าน ในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นพิเศษ

4. การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสม แล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถัน ระมัดระวังที่เหมาะสมในแต่ละประเด็น แต่ละลักษณะ นำมาจัดทำสื่อเพื่อทำการเผยแพร่ ทาง สื่อมวลชนทุกสาขาตามโอกาสอันเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ ชาวบ้านนำความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านั้น ไปสืบทอดปรับปรุงให้ทันสมัย ส่วนการเผยแพร่ ไปสู่ต่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดั่งามของปราชญ์ชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาติไทย เป็นสำคัญ

5. การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในควมมีภูมิปัญญาของ ชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าเขาโง่เง่า ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวของตัวเอง ให้มี อิสระสามารถตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี เลิกบงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่อง ชาวบ้าน ให้กำลังใจในผลงานที่เขาคิดเขาทำ เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความ สามารถในการช่วยตนเองได้เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ไปศึกษาความรู้จากชาวบ้าน ไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้าน คิด ชาวบ้านทำ ด้วยความเคารพ

6. การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับ หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนให้มีความร่วมมือกัน ไปศึกษาข้อมูล หากความรู้ด้านภูมิปัญญา ชาวบ้านจาก ปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกันของชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยง สืบทอดปรับปรุง

ร่วมผนึกกำลังกัน แบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

จากแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านตลอดทั้งแนวทางการศึกษา และเผยแพร่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างจริงจังแก่ประชาชนชาวบ้านทั้งหมด ดังกล่าวข้างต้น พอจะเป็นแนวทางหรือลู่ทางให้เกิดความร่วมมือกันของหน่วยงาน หรือบุคคลต่าง ๆ ในการสืบทอด เชื่อมโยงหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ด้วยเลือดเนื้อด้วยจิตวิญญาณมาสู่ชนรุ่นเรา สมควรอย่างยิ่งที่เราจำเป็นต้องให้ความร่วมมือสืบทอด องค์ความรู้เหล่านี้สืบต่อไป ด้วยความเคารพและศรัทธาในศักดิ์ศรีของปราชญ์ชาวบ้านเหล่านั้น

ลักษณะที่สำคัญและสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านในปัจจุบัน

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี, 2536, หน้า 21 อ้างถึงใน ศิริพงษ์ นวลแก้ว, 2540, หน้า 45) ของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกันนั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งสรุปสภาพภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่

ประเวศ วะสี (2534) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ความจำเพาะของคนท้องถิ่น เนื่องจากการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์และสังคมหนึ่ง ๆ มีความสอดคล้องกับเรื่องของคนท้องถิ่นนั้น ๆ มากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก หากนำไปใช้ท้องถิ่นอื่นอาจจะไม่ดีนัก
2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม มีการพยายามนำธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแต่ละต้องได้ เช่น พระภูมิเจ้าที่
3. มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์มากกว่า

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ภูมิปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวไม่พอสอดศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

2. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาจากการสั่งสมและการกระจายความรู้ โดยความรู้ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนหนึ่งซึ่งกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาว่ากระบวนการนั้นเป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่น ๆ ต่อมาได้หรือไม่

3. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นเราก็ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นอีกคนหนึ่ง

4. การสร้างสรรค์การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เราจึงขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 5 หมวดดังนี้

หมวดที่ 1 หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา หมายถึง แบบอย่างปฏิบัติสืบต่อกันมาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ถิ่นธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรม ธรรมเนียม การปกครอง การปลูกฝังและการสืบทอดประเพณี

หมวดที่ 2 หมวดภาษา และวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่มีเสียงหรืออักษรที่กำหนดไว้เป็นแบบแผนเพื่อใช้สื่อสารสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ คำสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่น และภาษาต่างกลุ่ม นิทาน และภูมิปัญญา ความเรียง และฉันทลักษณ์ วาการ ภาษิต และปริศนาคำทาย

หมวดที่ 3 หมวดศิลปกรรม และโบราณคดี

ศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจ หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชน

สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลป
หัตถกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน และวัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

หมวดที่ 4 หมวดการเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ

การเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์แสดงออกเพื่อสนอง
ความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การขับร้อง
และดนตรี ระบำรำฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ การเล่นพื้นบ้าน
กีฬานันทนาการ การท่องเที่ยว และธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

หมวดที่ 5 หมวดชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ

ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือ
กลุ่มชนประกอบด้วยการคิดค้น และพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัย
บุคคลในท้องถิ่นหรือรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องใช้คหกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย
ชีวประวัติ วิทยาการ และอาชีพ

แนวทางการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้านทำหน้าที่
ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
2. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ดูแล
สนับสนุนอยู่วงนอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องของเวลาและ
ความสะดวกของปราชญ์ชาวบ้าน

รุ่ง แก้วแดง (2541) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการถ่ายทอด
ความรู้ควบคู่กับขบวนการสร้างคุณค่าให้กับผู้เรียน ซึ่งได้เสนอรูปแบบการสอนต่าง ๆ ของ
การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของ
การเรียน โดยได้เสนอรูปแบบการเรียนการสอน คือ

1. การสอนมีหลายวิธีดังนี้
 - 1.1 การเล่าเรื่องราว
 - 1.2 การต่อบทกลอน การต่อเพลง
 - 1.3 การพาดู พาทำ
 - 1.4 การบอก การเทศน์

1.5 การให้เลียนแบบ

1.6 การลองผิดลองถูก

1.7 การอ่านจากคำรา ไปตาม คัมภีร์โบราณ

1.8 การทดลองทำ

1.9 การเข้าสู่วิถีชีวิต

1.10 การสังเกต

2. การเรียนมี 2 วิธี ดังนี้

2.1 การเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของชุมชน หมายถึง เรียนที่นำเอาเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการสอนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้นักเรียนและใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นสื่อการเรียนการสอน ในรูปแบบนี้จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายในโรงเรียน การจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดถึงการติดตามประเมินผล ทั้งนี้กิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานของชุมชน ซึ่งหมายถึงชุมชนจะต้องมีสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเอง สถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้พัฒนาความรู้ สร้างความรู้ใหม่ให้กับชุมชนโดยมีการบริหารจัดการโดยชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการกำหนดกิจกรรมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนกับโรงเรียน ในความหมายของการเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาไทย บนพื้นฐานของชุมชนนั้นโรงเรียนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การเรียนในโรงเรียนและการเรียนในชุมชนถือเป็นกระบวนการเรียนเดียวกัน

2.2 การเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของโรงเรียน หมายถึง การเรียนที่นำเอาเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีสอนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้นักเรียนโดยจัดกิจกรรมการเรียนสอดแทรกเนื้อหาวิชา ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรในแต่ละระดับ ซึ่งทั้งเนื้อหาวิธีสอน จำนวนคาบ และเวลาเรียน ขึ้นอยู่กับการกำหนดร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน การเรียนรูปแบบนี้โรงเรียนต้องสำรวจความต้องการ และศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งด้านเนื้อหา ผู้สอน และผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม จัดทำเป็นเนื้อหาวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นผลักดันให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวในการจัดการศึกษาโดยการใช้อนุภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนนั้น เป็นสิ่งที่เหมาะสมเพราะ สามารถนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ประยูกต์เข้ากับเนื้อหาในบทเรียนทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งที่มีค่าในท้องถิ่นของตนเองจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

ชาวไทยพวนในจังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรีมีชนเชื้อชาติใหญ่ ๆ 4 เชื้อชาติ คือ ไทยกลาง ไทยอีสาน ไทยพวน และไทยเชื้อสายจีน ไทยกลางจะอาศัยอยู่มากแถบอำเภอบ้านสร้าง และอำเภอเมือง ไทยอีสาน ซึ่งอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะอาศัยอยู่มากแถบอำเภอนาคี อำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอประจันตคาม กลุ่มไทยพวน ซึ่งถูกกวาดต้อนมาจากเมืองสกลนคร เมื่อ พ.ศ. 2370 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะอาศัยในพื้นที่อำเภอศรีมโหสถ และอำเภอศรีมหาโพธิ ส่วนคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวอำเภอเมือง ประชากร ณ สิ้นเดือนพฤษภาคม 2542 รวมทั้งสิ้น 443,767 คน เป็นชาย 223,148 คน หญิง 220,619 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอกบินทร์บุรี (ยกเว้นเทศบาลตำบลกบินทร์) มีจำนวน 123,330 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเมือง มีจำนวน 91,448 คน และอำเภอศรีมหาโพธิ 52,430 คน อำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมืองปราจีนบุรี 206.05 คน/ตร.กม. รองลงมาได้แก่ อำเภอศรีมโหสถ 140.71 คน/ตร.กม. และอำเภอศรีมหาโพธิ 128.8 คน/ตร.กม.

พวน (Phuenean, Phuen, Puan) เป็นคำเรียกกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นเชียงขวาง หรือบริเวณที่ราบสูง Tranninh ตามที่พวนเรียกแคว้นเชียงขวางอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีอาณาเขตติดกับพวน พวนเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท-ลาว ที่ได้ชื่อว่าพวน เพราะเชียงขวางมีแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านพื้นที่ชื่อแม่น้ำพวน และชาวพวนนิยมตั้งถิ่นฐานสร้างที่ทำกินบริเวณลุ่มแม่น้ำด้วยมืออาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ปลูกนา เช่นเดียวกับกลุ่มไท-ลาวอื่น ๆ

ความเป็นมาของชาวไทยพวนในจังหวัดปราจีนบุรี ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองสกลทวาปี (จังหวัดสกลนคร) ในปี พ.ศ. 2370 ในรัชกาลที่ 3 คราวเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทร์กบฏ ชาวพวนจากเมืองสกลทวาปี ถูกกวาดต้อนไปอยู่อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี (ปัจจุบัน) และในรัชกาลที่ 5 ได้มีการนำชาวไทยพวนเข้ามาในกรุงเทพฯ ด้วย ปัจจุบันชาวไทยพวนเมืองปราจีนบุรีได้แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานอยู่อีก 2 อำเภอ คือ

1. อำเภอศรีมหาโพธิ ตำบลดงกระทงยาม หมู่บ้านโนนกระเบา หมู่บ้านหัวหว้า (โนนตูม) หมู่บ้านเกาะสมอ (โนนไทร) หมู่บ้านดอนสับฟาก หมู่บ้านหายโสภ (ดอนผักเนา) หมู่บ้านหัวชา

2. อำเภอโคกปีบ (อำเภอศรีมโหสถ ปัจจุบัน) ตำบลโคกปีบ หมู่บ้านสระมะเขือ บ้านหนองสะแก บ้านเกาะกระต่าย บ้านโคกปีบ บ้านม่วงขาว ตำบลโคกไทย

หมู่บ้านสระข่อย หมู่บ้านโคกไทยหรือโคกมอญ หรือ บ้านชมแสง ตำบลคู์ลำพัน

หมู่บ้านคู์ลำพัน รวมไทยพวนทั้งสองอำเภอนี้มีจำนวนประชากรโดยประมาณ

300,000 คน

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชาวไทยพวนในจังหวัดปราจีนบุรี มีความขยันหมั่นเพียร อดทน มัธยัสถ์มากจึงมีฐานะความเป็นอยู่ดี มีกินมีใช้ไม่ขัดสน อาชีพที่ชาวไทยพวนทำมาหาเลี้ยงชีวิต ได้แก่ การเกษตรเป็นหลัก ส่วนการรับจ้าง ค้าขาย รับราชการนั้นมีน้อย

การนับถือศาสนา ชาวไทยพวนนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด แต่ยังคงนับถือผี บรรพบุรุษตามประเพณีนิยม และยึดถือประเพณีมาก การปรับปรนของชาวไทยพวน ปัจจุบันชาวไทยพวนในจังหวัดปราจีนบุรี ได้มีการปรับปรนให้เข้ากับประชาชนทั่วไป แต่ยังคงรักษาประเพณีของชาวไทยพวนไว้ เช่น เด็ก ๆ ยังไว้ผมจุก ภาษาที่ใช้พูดเป็นภาษาพวน ส่วนที่อยู่อาศัย เช่น บ้าน อาหารการกิน ได้ปรับปรนให้เข้ากับท้องถิ่นและสังคมปัจจุบันแล้ว

อันที่จริงชาวพวน หรือที่เรียกกันว่าไทยพวนนี้ไม่ได้มีอยู่ในเฉพาะจังหวัดปราจีนบุรี แต่ได้กระจายอยู่ทั่วไปเกือบทั่วประเทศ แม้กระทั่งในภาคใต้ที่ไม่น่าจะมีคนไทยพวนอาศัยอยู่ แต่ก็มีหลักฐานบอกเล่าเป็นตำนานของหมู่บ้านในบางท้องที่ทำให้เห็นได้ว่าชาวไทยพวนในอดีตเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้กระจายออกไปหลายทาง บางพวกอยู่ทางภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และบางพวกลงไปอยู่ทางใต้ ชาวพวนที่เห็นมีอยู่มาก ปัจจุบันต้องยกให้ทางภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง รวมถึงภาคตะวันออกอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา

สำหรับความเป็นมาของชาวไทยพวนนั้น บรรพบุรุษของพวกเขาคได้เดินทางอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยด้วยกันหลายรุ่นหลายคราว โดยมีเหตุปัจจัยต่างกันตามความจำเป็น เช่น บางกลุ่มเดินทางเข้ามาเพราะเบื่อหน่ายภัยสงครามจากการรุกรานของพุกองวน บางกลุ่มเดินทางมาพร้อมกับการกวาดต้อนผู้คนเมื่อครั้งเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์เป็นกบฏต่อไทย บางกลุ่มเดินทางเข้ามาเมื่อครั้งสงครามกลางเมือง ระหว่างลาวฝ่ายขวาที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา และลาวฝ่ายซ้ายที่ได้รับการสนับสนุนจากรัสเซีย ชาวพวนเป็นกลุ่มคนหนึ่งในหลายชนชาติในประเทศไทย ลาวอาศัยกันอยู่มากในเขตแขวงเชียงขวาง แขวงเวียงจันทน์ และแขวงคำม่วน จึงหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยตามแนวชายแดนเรื่อยมา โดยส่วนใหญ่ ในกลุ่มที่อพยพจะมีกลุ่มผู้นำที่มีความสามารถในการรบ และฝีมือในการประกอบอาชีพติดตัวมา เช่น ช่างคำ หรือช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างทอผ้า ทอเสื่อ ทอไหม เลี้ยงครั่ง ทำกระดาษสา และอีกสารพัดช่าง แต่มีพื้นฐานที่ทำนาเป็นหลัก เมื่อตั้งถิ่นฐานมั่นคงได้แล้ว ก็ปักหลักมาหากินโดยยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก และใช้วิชาชีพที่ติดตัวมาประกอบสัมมาอาชีพะภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย สิ่งหนึ่งที่กลุ่มชนไทยพวน ยังคงยึดถืออยู่คือประเพณีวัฒนธรรมของคนที่มีมาแต่ครั้งประเทศลาว เมื่อเข้ามาอยู่ในแผ่นดินไทยก็ยังรักษานับธรรมเนียมนั้นอยู่ แต่พิธีกรรมอาจแตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ของท้องถิ่นในแต่ละหน่วยงาน จึงอาจมีความเหมือนและแตกต่างกันบ้างตามความจำเป็นของแหล่งย่าน ปัจจุบันชาวลาวพวนอยู่ในเมืองไทย มักเรียกกันว่าเป็น “ชาวไทยพวน” เพราะถือเป็นคนไทยที่มี

เชื้อสายมาจากลาวพวนนั่นเอง ส่วนผู้นำกลุ่ม ภายหลังเมื่อทางการไทยมีการปรับกระเบียบ การปกครองนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกเขาก็ได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์ และโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้นำกลุ่มอย่างเป็นทางการ เสมือนหนึ่งให้ปกครองกันเอง แต่ขึ้นตรงต่อข้าหลวงที่ไปประจำอยู่ในแต่ละมณฑล

การศึกษาเรื่องพวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาคนพวนซึ่งอาจพยายาม เรียกชื่อกลุ่มสังคมของตนเองว่าเป็นลาวพวนหรือเป็นไทยพวน เพื่อแสดงลักษณะที่แตกต่างกับ กลุ่มชนอื่น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรจะต้องซื้อพวนไว้เพื่อแสดงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงคำนำหน้าว่า ลาวหรือไทยพวนเพื่อสามารถศึกษากลุ่มสังคมและวัฒนธรรมพวน ทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มุ่งหวังเพื่อศึกษากลุ่มชนพวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาค ตะวันออก 3 จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรีและฉะเชิงเทรา

คนพวนตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกโดยเฉพาะที่ชลบุรี จันทบุรี และสระแก้ว แต่การศึกษาไม่สามารถศึกษาได้ครอบคลุมคนพวนในจังหวัดอื่นได้ เนื่องจาก ชาวพวนได้ตั้งถิ่นฐานปะปนกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในรูปการแต่งงานกับคนไทย คนจีน หรือแต่งงาน กับคนลาวเวียง เช่นที่ พนัสนิคม ชลบุรี ทำให้ไม่สามารถระบุกลุ่มคนพวนในพื้นที่อื่น ๆ นอกจาก ใน 3 จังหวัดดังกล่าว ชื่อพวนเคยเป็นชื่อมณฑลลาวพวนเปลี่ยนเป็นมณฑลอุดรดังที่สมเด็จพระ ยามหาราชเจ้าทรงทราบทรงลงความเห็นว่า ลาวพวนเป็นไทย แต่ลาวขาวไม่เป็นไทยใน พงสาวดารล้านช้าง กล่าวถึงพระยาแสนหลวงส่งขุนบุญมปลกครองเมืองลุ่ม (เมืองคน) ขุนบุญมมี ลูก 7 คน ส่งลูกทั้งเจ็ดไปสร้างบ้านแปลงเมืองในที่ต่าง ๆ ขุนลอให้ไปสร้างเมืองขวา (หลวงพระบาง) ขุนยี่ผาลานให้ไปสร้างเมืองหัวตะ (สิบสองปันนา) สามจูสงให้ไปสร้างเมืองแกว (หัวพันห้าทั้งหก) ไสผงให้ไปสร้างเมืองขวน โยนก (เชียงใหม่) จัวอินไปสร้างเมืองอโยธยา ลกกลม ไปสร้างเมืองเชียงคม เจ็ดเจิงให้ไปสร้างเมืองพวนเมืองทั้งหมดคือ คนไท ลาวในเมืองต่าง ๆ คือ หลวงพระบาง สิบสองปันนา หัวพันห้าทั้งหก อโยธยา เชียงคม และเมืองพวนเป็นเมืองพี่น้องกัน พงสาวดารล้านช้างเป็นตำนานของชนชาติไท ลาว ว่าด้วยการสร้างและเกิดเมืองและชุมชนไท ลาว ทั้งหมด

ส่วนตำนานน้ำเต้าปูงของชาวลาวอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ใน เมืองลาว เรื่องเล่าว่าเทวดาเอาสัวและเหล็กมาจึ้นน้ำเต้าผู้คนที่ออกมาเป็นรุ่นแรก คือ ลาวเทิง หมายถึง ข่า ขมุ อีก้อ พวกที่ออกมารุ่นที่สอง คือ ลาวลุ่ม อันครอบคลุม ลาว พวน ขวน ลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทขาว นอกจากตำนานจะบอกว่า ชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นพี่น้องกันการที่แบ่งคนมาเป็น สองรุ่น รุ่นแรกทีออกมาจากภูเถ็กมี ผิดคล้า รุ่นที่สองมีผิวขาวกว่าแสดงการแบ่งเป็นกลุ่มพวก คือ พวกลาว พวน ขวน ลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทขาวเป็นพวกเดียวกัน ส่วนข่า ขมุ อีก้อ แม้ว่าจะออกจาก

น้ำเต้าลูกเดียวกันแต่ก็เป็นอีกพวกหนึ่งนอกจากการแบ่งคนเป็นสองรุ่นแล้วยังมีความหมายถึง การแต่งงานด้วย คนลาวที่หลวงพระบางเชื่อว่า พวกที่ออกมารุ่นแรกคือลาวเทิงนับเป็น อ้ายลาว ผู้ชายของกลุ่มลาวลุ่มจะไปแต่งงานกับผู้หญิงลาวเทิงไม่ได้เพราะถือว่าน้องแต่งงานกับพี่ไม่ได้ แต่ผู้ชายลาวเทิงแต่งงานกับผู้หญิงลาวลุ่มได้

ผู้สร้างเมืองพวนคือเจ็ดเจิงหรือขุนเจ็ดเจิง ผู้สร้างเมืองพวนหรือเมืองเชียงขวาง เป็นต้นเค้า คำว่า พวน ปรากฏขึ้นเมื่อขุนบูลม หรือขุนบรมครองเมืองหนองแส ถิ่นเดิมของ ชาวพวนปัจจุบันนี้ คือเมืองพวนแขวงเมืองเชียงขวางประเทศลาว ขุนเจ็ดเจิงเป็นผู้สร้าง สาเหตุ ที่ชื่อว่า พวน เป็นชื่อคนไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งทางภาคอีสานเรียกว่าไทยพวน ทางภาคกลางเรียกว่า ลาวพวน เนื่องจากมีถิ่นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว สันนิษฐานว่าที่ แขวงเชียงขวางมีภูเขาสูงหนึ่งชื่อว่า ภูพาน ครั้งแรกทีคนไทยสาขานี้อพยพมาอยู่เข้าใจว่าอยู่ใกล้ ภูพาน คงได้ซื้อบ้านหรือเมืองที่มาตั้งใหม่นั้นว่า บ้านภูพาน หรือเมืองภูพาน เรียกสั้น ๆ ว่า บ้านพวน หรือเมืองพวน เมื่อย้ายเมืองใหม่จึงได้ชื่อว่า เชียงขวาง แต่เรียกคำว่าไทยเมืองพวน หรือ ไทยพวน จนชินแล้ว ไม่นิยมเรียกชื่อใหม่นิยมเรียกชื่อเก่าตลอดมา ถิ่นที่อยู่ของไทยพวน นอกจาก เชียงขวางแล้วยังกระจายอยู่ลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศลาว เช่น บ้านหาดสวน พันทอง หาดเลี้ยว บุ่งพร้าว ฯลฯ

เมื่อไทยพวนถูกกวาดต้อนมาจากบ้านเมืองใดมักจะตั้งซื้อบ้านเมืองใหม่ตามชื่อเดิม หนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน เล่ม 1 มีข้อความ กล่าวถึง ผู้ไท พวน ช่ง มีถิ่นฐานเดิมทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในประเทศลาวทางเขตจำหนือ หัวพันห้าทั้งหกและ แขวงเมืองเชียงขวาง พวกผู้ไทมีอยู่ทางภาคอีสานมีจังหวัดสกลนครและนครพนม เป็นต้น ส่วน พวกพวนและช่งมีอยู่กระจัดกระจายอยู่เป็นแห่ง ๆ ทางภาคกลาง มีจังหวัดสุโขทัย ลพบุรี สระบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและกาญจนบุรี เป็นต้น ไทยทั้งสามพวกนี้มีลักษณะทางภาษาใกล้เคียงกันมาก ลาวพวนที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของหลวงพระบางและทางตะวันออกเฉียงเหนือของเวียง จันทน์เป็นที่ราบสูง กล่าวกันว่าเมืองเชียงขวางเป็นที่ราบสูง สูงถึง 1,200 เมตร ล้อมรอบด้วยภูเขา เป็นสาเหตุทำให้มีพลเมืองน้อย เป็นดินแดนที่ก่อตัวเป็นรัฐเล็ก ๆ รัฐหนึ่งที่มีพลเมืองมีวัฒนธรรม เป็นของตนเอง สันนิษฐานว่าคงถูกขับไล่และถูกกลืนโดยวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มอื่น

โดยทั่วไปลาวพวนมีผิวสีขาว โดยเฉพาะผู้หญิงพวนโดยมากหน้าตาสวย พวนเป็นคำที่ พวกชาวพื้นราบใช้เรียก ผู้ที่พูดภาษาไทยพวกหนึ่งที่อยู่เมืองเชียงขวางทางตอนเหนือของลาว แต่ เดิมเคยเป็นรัฐเล็กมีเจ้าปกครอง คำว่าพวนนี้ยังใช้เรียก คนไทยจากเมืองพวนในเชียงขวาง เป็น พวกที่อพยพไปอยู่เมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบางและยังคงรักษาความผูกพันทางเครือญาติกับ พวกที่อยู่ถิ่นเดิมไว้ แขวงเชียงขวางตั้งอยู่ภาคกลางของสาธารณรัฐประชาชนลาว เป็นเขตภูเขา

มีพลเมือง 186,000 คน ประกอบด้วย 6 หัวเมือง คือ เมืองแปก เมืองคำ เมืองหนองแฮด เมืองกุน เมืองหมอกใหม่ และเมืองพุกูมีชายแดนติดกับแขวงหลวงพระบาง แขวงหัวพัน แขวงบริคำไซ แขวงเวียงจันทน์ และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เมืองพวนแขวงเมืองเชียงขวางเป็นเมืองหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดของลาวที่ตั้งอยู่ภาคเหนือ มีชื่อเสียงโด่งดังเนื่องจากเป็นเมืองที่มีร่องรอยประวัติศาสตร์คือมีไหหินใหญ่เป็นจำนวนมากอยู่บริเวณภูเวียงเชียงขวาง มีกษัตริย์ปกครองมาแล้ว 23 พระองค์เป็นอาณาจักรหรือแคว้นใหญ่สมัยก่อน

เจ้าฟ้าร่มไธรวรรณลาวในกลางศตวรรษที่ 14 เป็นเมืองที่มีร่องรอยวัฒนธรรมโบราณมาก มีตำนานพงสาวดารสืบต่อกันมา เมืองกุนมีชื่อเดิมว่าเมืองพวนตั้งอยู่ห่างจากเมืองโพนสะหวันประมาณ 35 กิโลเมตร เมืองพวนเป็นเมืองประวัติศาสตร์และมีโบราณสถานมากมาย ชุมชนพงสาวดารเล่มที่ 41 และเล่มที่ 46 ได้กล่าวถึงเมืองพวนว่าเคยเป็นเมืองอยู่ในปกครองของกษัตริย์ลาว โดยกษัตริย์ลาวเคยส่งพระราชโอรสไปเป็นเจ้าเมืองพวน เมืองพวนนั้นอยู่ใกล้อาณาเขตนครเวียงจันทน์และทางด้านตะวันออกติดต่อกับอาณาจักรญวน เมืองพวนมีลักษณะภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับหลวงพระบางและเวียงจันทน์ จึงมีประวัติศาสตร์ใกล้ชิดกัน เมืองพวนตั้งอยู่ในระหว่างเขตการขยายอิทธิพลของไทยและญวน เมืองพวนจึงเป็นสนามรบระหว่างสองประเทศเพื่อมิให้ประเทศถูกเบียดเบียน เจ้าเมืองพวนบางครั้งจำเป็นต้องยอมเสียส่วยให้ประเทศลาว ประเทศไทยและญวนพร้อมกันทุกปี จากการทำสงครามโดยเฉพาะระหว่างประเทศไทยและฮ่อซึ่งทำสงครามกันประมาณปี พ.ศ. 1873 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เชมรหันไปฝึกฝึกับญวนและญวนพยายามแผ่อำนาจเข้ามาทางเวียงจันทน์ รัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชดำริทำสงครามกับเขมร และปราบญวน ทรงโปรดให้ยกทัพบกและทัพเรือไปตีเขมรและญวน โปรดให้กองทัพยกไปทางเหนือเกลี้ยกล่อมกวาดต้อนครัวเมืองเวียงจันทน์ ตลอดจนเมืองพวนมาไว้ในประเทศ ให้ใส่บ้านใส่เมืองเป็นกำลังรับพลต่อไป อย่าให้เป็นเชื้อสายทางเสบียงอาหารแก่ข้าศึกต่อไป ทรงกำชับให้แม่ทัพไทยเกลี้ยกล่อมพวกพวน กำชับให้เจ้าเมืองแต่งคนรักษาด่าน กวาดขันอย่าให้พวกพวนหนีกลับไปบ้านเมืองได้ เพราะจากหลักฐานพบว่าเจ้าเมืองหลวงพระบางและเจ้าเมืองพวนมีความเกี่ยวพันในลักษณะเป็นพี่น้องกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองทั้งสองก็มีลักษณะเสมอภาคกัน แม้ว่าฐานะทางการเมืองของพวนจะต้องพึ่งพาเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์อยู่ เมืองพวนก็มีวัฒนธรรมของตนเอง มีเจ้าเมือง หรือมีกษัตริย์ปกครองตนเองแล้ว

สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์เป็นขบถต่อไทย ทำให้ชาวลาวพวนต้องอพยพจากหัวพันห้าทั้งหกเข้ามาอยู่ที่บ้านหมี่ บ้านทับคล้อ บ้านทุ่งโพธิ์ วังหลุมและพิษณุโลก นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพวกชาวลาวพวนว่าเดิมอยู่เมืองพวน เชียงขวาง ซำเหนือ ซำใต้ สิบสองปันนา สิบสองจุไท ต่อมาพวกจีนฮ่อรบกวานจึงจำเป็นต้องทิ้งบ้านเรือนอพยพมาทางใต้คือ

หนองคาย ปราจีนบุรี นครนายก สระบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ พิจิตร โลก สุพรรณบุรี มีบางพวกอพยพมาในสมัยกรุงธนบุรีก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บางพวกอพยพเข้ามาก่อนสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

ผู้ใช้ภาษาพวนในประเทศไทยจะอยู่กระจายไปใน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอสางแก้ว อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอชาลวรงค์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี อำเภอบางปลาม้า อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอบ้านหมี่ อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านหม้อ อำเภอวิหารแดง อำเภอหนองโคก จังหวัดสระบุรี อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย อำเภอหนองหาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ในภาคตะวันออกจะมีกลุ่มลาวพวนอาศัยอยู่แถบอำเภอบ้านสร้าง อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ได้มีการเสนอข้อสันนิษฐานว่าชาวลาวพวนน่าจะอพยพเลยไปอยู่ที่จังหวัดจันทบุรีด้วยก็เป็นได้

ภาคตะวันออกคือบริเวณพื้นที่ 8 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัด ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว ระยอง นครนายก จันทบุรี และตราด มีประชากร รวม 4,131,040 คน (ประชากรไทย พ.ศ. 2541) มีพื้นที่ 36,394 ตารางกิโลเมตร สามารถแบ่งเขตพื้นที่ภาคตะวันออกได้เป็นเขตย่อยดังนี้คือ

1. บริเวณชายฝั่งทะเลตอนบน ชายฝั่งทะเลชลบุรีและระยอง มีศักยภาพสูงที่สุดในภาค ประชากรรายได้ต่อหัวสูงที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงเทพมหานคร ในรัศมี 70-200 กิโลเมตร ได้รับบริการพื้นฐานของรัฐบาลประเภทไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การคมนาคมทางถนน รถไฟ ท่าเรือที่ทันสมัยสะดวกสบาย ที่ตั้งชายฝั่งทะเลสามารถทำการประมง ทะเล และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับประมงทะเล มีท่าเรือและธุรกิจท่องเที่ยว มีสถาบัน การศึกษาทุกระดับและการศึกษา นานาชาติ มีความสามารถให้บริการสาธารณสุขระดับภาค บริเวณนี้มีชุมชนที่สำคัญคือ เทศบาลนครระยอง เป็นศูนย์กลางการบริหารการศึกษาและวิจัย ด้านเทคโนโลยี เป็นเขตอุตสาหกรรมหนัก เทศบาลเมืองชลบุรี เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า และการบริหารงานของภาครัฐบาลรวมทั้งเป็นเขตอุตสาหกรรมเบา เมืองพัทยาเป็นศูนย์กลางธุรกิจ การค้าและการท่องเที่ยว รวมทั้งชุมชนที่จะเกิดใหม่บริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและ แหลมฉบัง

2. **บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง** ครอบคลุมจังหวัดนครนายก ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และสระแก้ว ด้านตะวันตกติดกับกรุงเทพมหานครในรัศมี 70-150 กิโลเมตร มีการคมนาคมทางถนนและทางรถไฟ ติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีการทำปศุสัตว์เพาะเลี้ยงน้ำจืดและปลูกผลไม้ ชุมชนสำคัญคือเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เป็นเมืองรองของภาคตะวันออก เทศบาลเมืองปราจีนบุรี เทศบาลเมืองนครนายก และเทศบาลเมืองสระแก้ว โดยมีเทศบาลเมืองฉะเชิงเทราเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางน้ำ ทางถนนและทางรถไฟ ผ่านแม่น้ำบางปะกงออกสู่ทะเล เชื่อมกับบริเวณชายฝั่งทะเลตอนบนคือชลบุรีและระยอง

3. **บริเวณชายฝั่งทะเลตอนล่าง** ชายฝั่งทะเลจันทบุรีและตราด ตั้งอยู่ภาคตะวันออก ตอนล่างจดชายแดนกัมพูชา อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 200-300 กิโลเมตร มีการคมนาคมขนส่งทางถนนเลียบชายฝั่งทะเลต่อเนื่องกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตอนบน ปราจีนบุรีและสระแก้ว เป็นแหล่งผลิตผลไม้พืชสวน แหล่งผลิตอัญมณีและแหล่งประมงทะเลที่สำคัญ ชุมชนที่สำคัญคือ เทศบาลเมืองจันทบุรี เป็นศูนย์กลางวิชาการสำหรับภาคตะวันออกตอนล่าง ศูนย์กลางการผลิตเพื่อการส่งออกผลไม้ การผลิตอัญมณีและเครื่องประดับ รวมทั้งศูนย์กลางการประมงทะเล เทศบาลเมืองตราดเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชาจากจุดผ่านแดนที่คลองใหญ่และเป็นเมืองท่า ภาคตะวันออกตอนล่าง

4. **บริเวณตอนในของภาค** ครอบคลุมพื้นที่ตอนกลางบริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดของภาคจดชายแดนด้านตะวันออก ตอนกลางของภาคไม่มีสาทรณูปโภค พื้นฐานมีเฉพาะชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นบริการพื้นฐานของรัฐบาลเฉพาะบางประเภท ตามแนวเส้นทาง การคมนาคม ชุมชนที่สำคัญคือ เทศบาลเมืองสระแก้ว เทศบาลตำบลอรัญประเทศ เทศบาลตำบลบึงนาราง เทศบาลตำบลวัฒนานคร เทศบาลตำบลศรีมหาโพธิ เทศบาลตำบลประจันตคาม เทศบาลตำบลตาพระยา เทศบาลตำบลวังน้ำเย็น เทศบาลตำบลนาดี เทศบาลตำบลบ้านสร้างและเทศบาลตำบลโคกปึก เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้มีขนาดเล็ก บางชุมชนมีประวัติความเป็นมายาวนาน บางชุมชนเป็นพื้นที่ทำกินใหม่ ประชากรพึ่งอพยพมาจากที่อื่น สภาพดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวน เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและเชิงธรรมชาติที่สำคัญ เป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านเกษตร และศูนย์กลางการตลาดรับซื้อพืชไร่และพืชสวนที่สำคัญ แม้ว่าจะมีเงื่อนไขด้านความมั่นคงบริเวณชายแดน การบุกรุกทำลายพื้นที่ป่ามาทำเกษตรพืชไร่และพืชสวนก็ตาม

ภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวไทยพวน จังหวัดปราจีนบุรี

ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ (กรมวิชาการ, 2542)

1. หมวกสานจากไม้ไผ่ หรือเส้นพลาสติก

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นแหล่งที่มีไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก จึงเป็นธรรมชาติที่ชาวบ้านจะนำมาทำเครื่องจักสานไว้ใช้ในครัวเรือน เมื่อมีจำนวนมากจึงส่งออกจำหน่ายเป็นรายได้พิเศษนอกเหนือจากการทำไร่นา บ้านหนองสะแก หมู่ที่ 8 ตำบลโคกปี่ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นแหล่งผลิตหมวกไม้ไผ่ที่สำคัญมากของจังหวัด ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพวนโดยทั่วไปประกอบอาชีพเย็บหมวกบรรดาหญิงสาวในหมู่บ้านจะประกอบอาชีพเย็บหมวกกันเป็นส่วนมาก หมวก 1 ใบใช้เวลาเย็บประมาณ 3 นาที หมวกไม้ไผ่ของหมู่บ้านหนองสะแกนี้จะส่งไปจำหน่ายทั่วประเทศ การผลิตหมวกสานจากไม้ไผ่ของอำเภอศรีมโหสถมีชื่อเสียงแพร่หลาย เคยมีการเย็บหมวกลูกเสือส่งร้านศึกษาภัณฑ์ กรุงเทพฯ เคยชนะการประกวดเย็บหมวกจากไม้ไผ่ในงานวันเกษตรปราจีนบุรี พ.ศ. 2533 ได้รับการถ่ายทอดวิธีทักในรายการคนไทยวันนี้ รายการไม่ลองไม่รู้ และสิ่งที่น่าสนใจอย่างมากคือ มีโอกาสได้ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นอกจากที่บ้านหนองสะแกแล้วยังมีการสานหมวกไม้ไผ่ที่เป็นหัตถกรรมภายในครอบครัวอีกแห่งหนึ่งในท้องที่อำเภอประจันตคาม คือที่บ้านหมู่ 18 ตำบลคำโดนด แต่ในปัจจุบันไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการสานหมวกค่อนข้างหายากและมีราคาแพง เกษตรกรผู้สานหมวกจึงหันมาใช้เส้นพลาสติกแทนไม้ไผ่ซึ่งก็ได้รับความนิยมเช่นกัน การสานหมวกพลาสติกมีการผลิตที่ตำบลโคกปี่อำเภอศรีมโหสถ ตำบลบุฝ้าย ตำบลหนองแก้ว อำเภอประจันตคามและตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ์

1.1 ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่นั้น เกษตรกรที่บ้านต้น ตำบลโพธิ์งาม อำเภอประจันตคามผลิตกันมาช้านานแล้ว โดยใช้ไม้ไผ่ตามหมู่บ้าน หรือจากหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งได้รับความนิยมจากผู้ซื้ออย่างกว้างขวาง ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ที่ผลิตกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้แก่ ชุตรับแขก ชั้นวางของบันไดแคร์

1.2 ผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์

เนื่องจากปราจีนบุรียังมีพื้นที่สภาพเป็นป่าอยู่มาก จึงมีเถาวัลย์อยู่มากมาย เกษตรกรได้นำเถาวัลย์ตามชายป่ามาประดิษฐ์เป็นกระถางต้นไม้บ้าง ชั้นวางของบ้าง ซึ่งปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบให้น่าซื้อหา และมีแบบต่าง ๆ ไว้ให้เลือกซื้ออย่างมากมาย แหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลโพธิ์งาม อำเภอประจันตคาม

1.3 เครื่องทองเหลืองบ้านโคกปี่น

ลุงบุญ ศิลปโน ราษฎรวัย 73 ปี (ถึงแก่กรรม พ.ศ. 2542) อยู่บ้านเลขที่ 76 หมู่ 4 ตำบลโคกปี่น อำเภอสคริม โสธ จังหวัดปราจีนบุรี ชาวไทยพวนคนหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดการหล่อโลหะทองเหลืองจากบิดาและทำสืบต่อกันมาในครอบครัว วิธีการหล่อของลุงบุญมีแนวเฉพาะของตนเอง เริ่มจากการใช้ปั้นดินเหนียวหรือดินเหนียวผสมทรายละเอียดเป็นต้นแบบแล้วใช้ซี่ผึ้งหล่อหุ้มด้วยดินผสมจี้วัวเทโลหะที่หลอมเข้าแล้วไปแทนซี่ผึ้ง ปล่องให้โลหะทองเหลืองเย็นลงแล้วกระเทาะเอาดินจี้วัวออกก็จะได้โลหะหล่อทองเหลืองเป็นรูปต่าง ๆ อย่างไรก็ตามลุงบุญผลิตชิ้นงานทองเหลืองได้ซ้ำไม่ทันกับความต้องการของตลาดประกอบกับลุงบุญ มีอายุมากแสดงเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำแก่บุตรชาย คือ นายประเสริฐ ศิลปโน ดำเนินกิจการหล่อทองเหลืองต่อมาและในปัจจุบันนายประเสริฐ ได้พัฒนาการหล่อโดยใช้ซิลิโคนมาทำพิมพ์แทน และใช้เครื่องมือสมัยใหม่ช่วยในการตกแต่ง ชิ้นงานที่ได้รับความนิยมของห้องตลาด คือ นางงามเชียงใหม่ มวยไทยหงส์ กิรินทร์ พระรามทรงศร ฯลฯ ซึ่งเป็นผลงานที่นายประเสริฐ ออกแบบด้วยตัวเอง สินค้ามีวางจำหน่ายที่ร้านนารายณ์กัณฑ์ ร้านเคียงฮวดหลี และร้านลิเคียงฮวด กรุงเทพฯ และรับทำสินค้าตามใบสั่งเป็นของที่ระลึก

1.4 ไม้กวาดดอกหญ้า

ชาวไทยพวนอำเภอสคริม ประจันตคาม นิยมทำไม้กวาดขายเป็นรายได้เสริมเกือบทุกครัวเรือน โดยเฉพาะที่ตำบลประจันตคามและตำบลโพธิ์งาม วัสดุที่ใช้ในการทำไม้กวาดดอกหญ้าได้แก่ ชัน น้ำมันก๊าด เหล็กแหลม เชือกไนลอน ดอกหญ้าพง ไม้ไผ่กลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 เซนติเมตร ยาวประมาณ 70 เซนติเมตร

วิธีการทำ

- 1.4.1 นำไม้ไผ่มาผ่าปลายให้แยกออกสำหรับสอดเชือก
- 1.4.2 ใช้เชือกไนลอนร้อยสอด ผูกเข้ากับปลายไม้ไผ่ที่ผ่าแยกแล้วนั้น
- 1.4.3 นำดอกพงมาหุ้มรอบปลายไม้ไผ่ ใช้เชือกผูกให้แน่นทำเป็นชั้น ๆ
- 1.4.4 ใช้เหล็กแหลมแทงแบ่งดอกพงเป็นส่วน ๆ 4-5 ส่วนแล้วใช้เชือกไนลอนร้อยสอดแล้วผูกให้แน่น
- 1.4.5 ตัดแต่งโคนของดอกพงที่เหลือให้เรียบร้อย สวยงาม
- 1.4.6 ถักเชือกไนลอนหุ้มดอกพงมาจนถึงด้ามไม้ไผ่ อาจถักเป็นลวดลายให้สวยงามก็ได้
- 1.4.7 นำชันและน้ำมันก๊าดผสมกันในอัตราส่วน 2: 1
- 1.4.8 ถ้าต้องการให้ด้ามไม้กวาดสวยงาม อาจอาจใช้วิธีการลนไฟไม้ไผ่ก็ได้
- 1.4.9 นำหัวกลมมาดอกเข้ากับปลายด้ามไม้กวาดเพื่อใช้แขวน

2. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม

ชาวไทยพวนมีภาษาของตนเองใช้ ซึ่งเรียกว่า “ภาษาพวน” เป็นภาษาที่มีสำเนียงแตกต่างจากภาษาอื่นในประเทศไทย ชาวไทยพวนมีการปรับตัวจนมีสภาพความเป็นอยู่เหมือนกับชาวไทยภาคกลางทั่ว ๆ ไป แต่ยังมีภาษาพูดที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอยู่ ดังตัวอย่างภาษาไทยพวนที่ยังใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาไทยพวน
กรรไกร	มีดกะไต
กะลา	กะโป้
กำไลมือ	ก้องแขน
กินข้าวหรือยัง	กินเค้าเลอญ้ง
กินข้าวกับอะไร	กินเค้ากับหญ้งน้อ
กินข้าวเย็น	กินเค้าแลง
แกงอะไร	แกงหญ้ง
โกรธ	จิ่ว
โกหก	จี๊ตัว
โก้งโค้ง	จิงโจ๊ะ
ใกล้	เคือ
จุ่มก	จี๊คัง
จี๋เหนียว	จี๊ถึ
ควายเผือก	ควายค่อน
จุ่มก	ฮูคัง

ฯลฯ

จังหวัดปราจีนบุรี มีวรรณกรรมที่จารในใบลานด้วยภาษาไทยน้อย ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ชนชาวพวน ได้จารขึ้น ได้รับการปริวรรตเป็นคำอ่านภาษาไทยจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ สิ้นไซ ท้าวแป๊ะ สุริยะคาด จันทะคาด และวงมะขาค ซึ่งแต่ละเรื่องนอกจากจะปริวรรตเป็นคำอ่านภาษาไทยแล้ว ผู้ปริวรรตยังศึกษาลักษณะของวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

วรรณกรรมนิทาน เรื่อง “สิ้นไซ”

ผู้จารได้แก่ นายท่ามะทัดพ่วง จากอำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี โดยจารลงในใบลานขนาดกว้าง 5.70 เซนติเมตร ยาว 57 เซนติเมตร ความยาวของเนื้อหา 356 ใบลาน มีอักษรใบลานละ 2 หน้าลานรวมจำนวน 712 หน้าลาน จารหน้าลานละ 4 บรรทัด นายท่ามะทัดพ่วง จารวรรณกรรมแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2467

วรรณกรรมนิทาน เรื่อง สีนไซ ฉบับของนายท่ามะหาดพ่วงนี้มีลักษณะเป็นวรรณกรรมชาดก เนื้อหาเหมือนเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในฉบับทั่ว ๆ ไปที่พบในหลายท้องที่ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการปริวรรตและศึกษาวิจัย โดย นายสมบัติ และนางอุไร เสริมศิลป์ ได้ปริวรรตเป็นคำอ่านออกเสียงตามภาษาไทยน้อย เป็นภาษาไทยและแปลความหมายคำอ่านเป็นภาษาไทย ให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย ซึ่งปริวรรตแล้วเสร็จความยาวของหนังสือจำนวน 534 หน้า หลังจากปริวรรตแล้ว ได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะอักษรไทยน้อยในวรรณกรรมและประเพณีที่คงอยู่ในท้องถิ่นในด้านประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และการสู่ขวัญ

วรรณกรรมนิทานเรื่อง “ท้าวแบ้”

นายท่ามะหาดพ่วง ได้จารด้วยตัวอักษรไทยน้อยในใบลานจำนวน 91 ใบลาน หรือ 182 หน้าลาน ใบลานที่จารขนาดกว้าง 5.70 เซนติเมตร ยาว 57 เซนติเมตร จารหน้าละ 4 บรรทัด ซึ่งจารแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2466 วรรณกรรมนิทานเรื่อง “ท้าวแบ้” ฉบับนายท่ามะหาดพ่วงนี้ ผู้จารได้กล่าวถึงเรื่องจักร ๆ วงศ์ และกล่าวถึงการกลับชาติของตัวละครในชาดกทั่ว ๆ ไปวรรณกรรมนิทานเรื่องนี้ นางอุไรวรรณ สุพรรณ นางอุไร เสริมศิลป์ นายสมบัติ เสริมศิลป์ ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ วิจัยโดยปริวรรตวรรณกรรมเป็นคำอ่านภาษาไทย จัดทำอภิธานคำศัพท์ภาษาพวน แปลความหมายตั้งแต่ ก ถึง ฮ และวิเคราะห์สภาพการดำเนินชีวิตด้านความเชื่อและประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรม

ตัวอย่างการปริวรรตวรรณกรรมเรื่อง ท้าวแบ้

สี่สีไชยะสู่มังคะละน้อม พระพุทธะบาณาโกแห่งโพธิยานเป็นเจ้า อันนึ่งขอให้ตัดส่อง
แจ้งด้วยเคปละมีแค่ท่อน ขอให้มิป็นยาส่องยานไคแก้ว อันนึ่งขอให้มิปูลิสะลักชนะพ้อมฮ้อย 8
ปะกานแค่ท่อนขอให้มิโสมนัสกันทั้งคาย อันว่าโพพะยาดฮ้อยอย่าได้เปียดเบียนแค่ท่อน อันนึ่งขอ
ให้มีจิตตั้งงุดทั้งเป็นที่เพ็ง ยกไว้ ยกไว้เก้าขาบถวยพระเฮย บัดนี้ข้าจักปะนมกอนไหว้พะไคแก้ว
ทั้ง 3 พ้อมพ้า ขอให้มาช้อยคำตัวข้าให้อยู่ดีแค่ท่อนกับทั้งอินพมจัดดูลาทั้งสี่ เทวดาค่านด้าวชมพู
พื้นฝ่ายสรวน ขอให้ถึงโลกาไพศฉายตัวข้ากับทั้งคุณากน้านางนาคทะเลนี้ ทั้งฮีสุนเอก
ชะลานางน้อย ขอให้มาช้อยคำจี้ดั่งปาละมี ในทำของยานแปเป็นพื้น มะโนลักชนะนะ ตั้งปีดิสัศทา
จึงได้ยอเหล็กมาซิดเขียนมิช้า ปาณาสร้างด้วยเคดสมพาน ขอให้มิโจงามต่องงุดโทเจ้า คายชาคนี่
ขอให้ได้ไปเกิดเป็นท้าวบุตรแค่ท่อน.....ฯลฯ

วรรณกรรมนิทานเรื่อง “สุริยะลาด-จันทร์ลาด”

ฉบับของหลวงอินเทพา อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี หลวงอินเทพา จารลงใบลานด้วยตัวอักษรไทยน้อย ผสมกับตัวอักษรธรรม เป็นนิทานชาดกเหมือนที่พบในท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วไปแต่มีลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวท้องถิ่นแทรกอยู่ วรรณกรรมเรื่องนี้

ความยาว 177 ใบลาน จำนวน 354 หน้าลาน นางอุไร เสริมศิลป์ ได้ปริวรรตคำอ่านของ
วรรณกรรมนิทานแล้วมอบให้ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปราจีนบุรีพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2530
โดยปริวรรตข้อความวรรณกรรมเป็นคำอ่านเหมือนภาษาไทยปัจจุบัน

วรรณกรรมนิทานเรื่อง “วงมะยาด”

นายท่ามะทัดพ่วง ได้จารด้วยตัวอักษรไทยน้อยลงในใบลานขนาดความกว้าง 5.70
เซนติเมตร ยาว 57 เซนติเมตร ความยาวของเรื่องจำนวน 491 ใบลานหรือ 982 หน้าลาน จารแล้ว
เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2478 วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมคล้ายชาดกทั่วๆ ไปที่พบในถิ่นอีสาน
นางอุไร เสริมศิลป์ ได้ใบลานมาจากพระครูพิศิษฐ์ธรรมวุฒิ เจ้าอาวาสวัดม่วงขาวแก้วพิบูล
อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี แล้วปริวรรตคำอ่านเป็นภาษาไทยและศึกษาวิเคราะห์
เป็นวิทยานิพนธ์ ขณะศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
โดยปริวรรตคำอ่านทั้งหมดเป็นภาษาไทยกลาง วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละคร วิเคราะห์สภาพ
ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรม

วรรณกรรมนิทานที่จารด้วยอักษรไทยน้อยพบที่หมู่บ้านม่วงขาวและที่บ้านโคกไทย
อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเหมือนวรรณกรรมอีสานโดยทั่วไป
แต่เนื้อเรื่องและรายละเอียดปลีกย่อยที่ผู้จารเพิ่มลงไปก็คือลักษณะชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของ
คนในสังคมที่ผู้จารได้พบเห็นอยู่ตลอดเวลา วรรณกรรมที่พบนี้จึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่ามาก
ซึ่งชนรุ่นหลังสามารถที่จะศึกษาภาพชีวิตของบรรพบุรุษที่นับวันจะเลือนหายไปจากสังคม

วรรณกรรมกาพย์เซิ้งบั้งไฟของชาวไทยพวนบ้านม่วงขาว อำเภอศรีมโหสถ

จังหวัดปราจีนบุรี

เมื่อชาวไทยพวนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่หมู่บ้านม่วงขาว เพื่อทำมาหากินแล้ว ได้นำ
ประเพณีบางอย่างเข้ามาประเพณีปฏิบัติด้วย ถึงแม้ว่าสภาพปัจจุบันนี้บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป
มากแล้วแต่ชาวไทยพวนม่วงขาวก็ยังรักษาวัฒนธรรมเดิมของตนไว้ได้ดี สังคมของชาวไทยพวน
ม่วงขาวยังยึดมั่นในพุทธศาสนา ความเชื่อ ประเพณีดั้งเดิม จนถึงทุกวันนี้ ประเพณีที่สำคัญ
ประเพณีหนึ่งของชาวไทยพวนเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความเจริญของพืชพันธุ์ธัญญาหาร และนิยม
ประเพณีปฏิบัติกันในหมู่ชนที่ประกอบอาชีพกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ ประเพณีดังกล่าวคือ การทำ
บั้งไฟ ในวันงานบุญบั้งไฟจะมีพิธีสงฆ์ในตอนเช้า เมื่อเสร็จชาวบ้านจะทำการแห่บั้งไฟในขบวนแห่
จะประกอบไปด้วยขบวนรำเซิ้งและขบวนร้องกาพย์เซิ้งบั้งไฟ หรือ เรียกว่า “เพลงเซิ้ง” ซึ่ง ชวัช
บุญโณทก กล่าวไว้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาตรงกับความเชื่อของชนในกลุ่ม เป็นการสะท้อน
สังคมคตินิยม ภาษาสำนวนโวหารและสาระที่เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ นอกจากนี้เพลงเซิ้งยังมี
จุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนาน ดึงดูดใจให้คนมาร่วมงาน ตลอดจนใช้เพลงเซิ้งเป็น

ขอพร และขอสารพัดเรื่องตามแต่ใครต้องการอะไร ดวงวิญญาณในร่างเจ้าพิธีก็จะให้พรพร้อม ๆ กับสนทนากับชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ จนหมดเรื่องที่จะพูดจากัน เป็นอันเสร็จพิธีโดยไม่มี การกำหนดเวลาตายตัว

ประเพณีการเลี้ยงผี ถือเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์อันพี่น้องเครือญาติ ให้เกิด ความสมัครสมานสามัคคีกันเป็นอย่างดี เพราะมีไม่น้อยที่ในระหว่างปีต้องเดินทางไปประกอบ อาชีพยังถิ่นอื่น เมื่อถึงหน้าเทศกาลงานประเพณีจึงมาร่วมกันทำบุญและถือโอกาสไหว้ผีบ้าน ไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดขวัญในการต่อสู้กับอุปสรรคขวากหนามที่รออยู่ข้างหน้าอย่างมีกำลังใจ

ประเพณีการเกิด

ชาวไทยพวนนับแต่อดีต มักมีหมอดำแยประจําหมู่บ้านคล้ายกับสังคมชาวไทยมาแต่ โบราณ หากในหมู่บ้านไม่มีหมอดำแย ฝ่ายสามีที่ภรรยากำลังเจ็บท้องใกล้คลอดก็ต้องรีบเร่ง ไปตามหมอดำแย และมีไม่น้อยที่พอหมอดำแยมาถึงลูกน้อยก็คลอดออกมาก่อนแล้ว หมอดำแยจัดเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเกิด ไม่ได้เป็นผู้ที่รับเรียนมาจากสถาบันใด แต่ สืบทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน ๆ ต่อ ๆ กันจนเชี่ยวชาญ ซึ่งนอกจากความสามารถในการทำ คลอดแล้ว ยังถนัดในการเจียดยาสำหรับบำรุงผู้เป็นแม่และทารกได้เป็นอย่างดี

การตัดรกหรือสายสะดือ

การกำเนิดของทารกตามพิธีการของหมอดำแย ชาวไทยพวนจะมีการเตรียมผิวไม้รวก ซึ่งมีความคม เพื่อใช้ตัดสายสะดือทารกออกจากครรภ์มารดา ผิวไม้รวกนี้จัดว่ามีความคมมาก สามารถฉีกเนื้อสายรกให้ขาดได้ภายในครั้งเดียวแต่ในบางรายอาจใช้ซีกหอยกาบมาฝนด้านข้าง ให้เกิดความคม ก็ใช้ได้เหมือนกัน

การฝังรก

หลังจากทำการตัดสายสะดือแล้ว ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านจะนำสายรก หรือที่เรียกว่า “สายเฮ้” ใส่ในกระบอกไม้ แล้วฝังไว้ที่เชิงบันไดเรือน บางคนนำไปฝังไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ที่สุดภายใน หมู่บ้าน การนำรกไปฝังนี้ชาวไทยพวนเชื่อกันว่า หากฝังไว้ที่เชิงบันได จะทำให้เด็กน้อยที่เติบโตใหญ่ ขึ้นในอนาคตนั้น อยู่ดีบ้านหรือเกิดความผูกพันอยู่กับบ้านเกิดเมืองนอน ในรายที่นำไปฝังไว้ที่ ใต้ต้นไม้ใหญ่ก็เพื่อต้องการให้ทารกนี้เติบโตขึ้นไปเป็นใหญ่ มีหน้าที่การงานดี หรือเป็นเจ้าคน นายคน หรือบางรายอาจนำไปฝังยังที่ต่าง ๆ ก็สุดแล้วแต่ความเชื่อของแต่ละราย

การอยู่ไฟ

ปกติเมื่อมีการคลอดเกิดขึ้นบ้านใด ฝ่ายแม่ของหญิงที่จะคลอด จะเป็นผู้เตรียม เครื่องไม้เครื่องต่าง ๆ ในการอยู่ไฟเพราะเป็นผู้รู้ เนื่องจากมีประสบการณ์มาก่อน ฝ่ายสามีหรือ

ผู้ที่กำลังจะเป็นพ่อคน ก็ต้องคอยช่วยอย่างเต็มกำลัง โดยเฉพาะการตัดฟันที่ต้องมากพอต่อการอยู่ไฟ ราว 1 เดือนข้างหน้า สิ่งที่ต้องเตรียมคือ เต้าไฟ ตั้งไว้ในห้องที่แยกออกมาจากห้องอื่น ๆ ภายในห้องจะปิดกันลมไว้แต่ไม่ถึงอับ พื้นล่างวางเต้าไฟ ด้านบนเป็นกระดานสำหรับให้แม่เด็กนั่งและนอน ห้องอยู่ไฟนี้ค่อนข้างจะร้อน ผู้เป็นแม่เด็กไม่สามารถจะออกมาข้างนอกได้จนครบ 1 เดือน ความร้อนภายในห้องจะช่วยให้เลือดที่ค้างอยู่ในร่างกายไหลออกมา โดยเฉพาะสองสามวันแรก หลังการคลอดแม่เด็กต้องนั่งเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เลือดเสียไหลออกมา ชาวไทยพวนเชื่อกันว่า ยิ่งเลือดไหลมาเท่าไรก็จะทำให้ไม่มีเลือดค้างค้ำมากเท่านั้น จากนั้นจึงจะนอนและเอนตัวได้ ระหว่างการอยู่ไฟแม่ของฝ่ายหญิงจะเตรียมอาหารที่มีเพียงข้าว เกลือ น้ำร้อนและน้ำมะขามคั้นให้เท่านั้น ชาวไทยพวนเชื่อกันว่า อาหารเหล่านี้จะไปทำให้เลือดลมอวัยวะภายในเข้าเป็นที่เป็นทางเป็นการเสริมกับการอยู่ไฟ

ประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานของชาวพวนจากการสัมภาษณ์ชาวพวนมีความภาคภูมิใจเกี่ยวกับพิธีการแต่งงานในอดีตที่เคยปฏิบัติแต่ในปัจจุบันจะมีปฏิบัติน้อยมาก เช่น ฝ่ายชายจะต้องจัดเผ่าแก่ไปสู่ขอฝ่ายหญิง ต้องจัดไปเป็นคู่คือ 2-4 คน เป็นคนประพาศิติมีสีลธรรม มีครอบครัว มีลูกเต้าอยู่ครองกันด้วยความราบรื่น ไม่เป็นร้างเป็นหม้าย การสู่ขอครั้งแรกเรียกว่าไปเจาะสาว ไปครั้งที่ 2 ต้องมีสิ่งของไปด้วย คือ หมาก 2 ไหมมัดติดกัน ภาคกลางเรียกว่า หมากเชือก คือ หมากลูกหนึ่งผ่าออกเป็น 5-6 ซีก ซีกหนึ่งใช้รับประทานคำหนึ่ง แล้วใช้เชือกปอร้อยตรงกลาง ใช้เหล็กแหลมนำก่อนประมาณเชือกละ 15-20 แล้วตากให้แห้ง เรียกว่า หมากไหมหนึ่ง ผูกติดกัน 2 ไหม เรียกว่า หมาก 2 ไหม และห่อยาเส้นมีจำนวนก่อดตามที่ฝ่ายหญิงเรียกร้อยห่อยา ต้องใช้ฟางมัดไม่ให้ตอก เพราะถือประเพณีว่าต้องมีชื่อและความหมายเป็นสิริมงคล

ถึงวันนัดหมาย ฝ่ายชายต้องจัดเผ่าแก่ไป คราวนี้ต้องเป็นฝ่ายหญิงที่มีสามีแล้ว มีความประพาศิติมีสีลธรรม เป็นคนซื่อสัตย์ซื่อตรงไม่เป็นร้างเป็นหม้าย ไปเป็นคู่คือ 4 คน หญิงสาวหาบห่อยา 3 หาบ 3 คน เผ่าแก่สะพายย่ามหมายใส่หมาก 2 ไหม ได้ 1 คู่มัดติดกันเรียกว่า ไม้ไค้งด้านมัดติดกัน กระเทียม 4 หัว มัดเป็น 2 มัด ๆ ละ 2 หัว มัดติดกันอีกครั้ง เกลือ 2 หัว มัดติดกัน ห่อยา 2 ห่อมัดติดกัน จัดสิ่งของใส่ย่ามให้เผ่าแก่สะพายไป ถือเคล็ดว่ามัดติดกันขอให้คู่บ่าวสาวมีความรักกัน อยู่ปกป้องครองกันยั่งยืนนานจนแก่เฒ่าชรา อย่าได้มีจิตใจห่างเลิกรากัน ขอให้มีความรุ่งเรืองสว่างไสวอย่างได้ทีจุฑาไฟ ขอให้หอมเหมือนอย่างกระเทียม ส่วนหมากและยาเส้นของสำหรับประทานและต้อนรับแขก เป็นเครื่องเตือนใจว่าเมื่อมีเหย้าเรือนคือเป็นพ่อบ้านแม่เรือนแล้วต้องมีประประจําบ้านเรือนเสมออย่าให้ขาด เมื่อมาถึงก็มอบให้เผ่าแก่ฝ่ายหญิงซึ่งเป็นหญิงเหมือนกันคอยต้อนรับอยู่แล้วก็จัดหญิงนำไปแจกให้แก่ฝ่ายหญิงจนทั่วกัน เป็นทำนอง

คล้ายกับมาบอกให้ทราบว่าจะแต่งงานลูกสาว ญาติที่ได้รับห้อยกั๋ห่อของ เช่น พริก ถั่ว งา เกลือ ไปให้ 2 เท่า เช่น ได้รับ 1 ห่อก็ห่อไปให้ 2 ห่อ เมื่อญาตินำของมาให้หมดแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงก็จัดใส่หามมอบให้แก่เฒ่าแก่ฝ่ายชาย เมื่อเรียนร้อยแล้วก็พากันกลับ

การนำห้อยาไปให้แก่พ่อแม่ฝ่ายหญิงนี้เรียกว่าถามห้อยา วันแต่งงานเรียกว่าวันท้าวสาว ฝ่ายชายจะต้องจัดขันหมาก 1 ขันแต่ไม่ใช่ขัน ใช้โตกเรียกว่าพานดินสูงหรือขันโตก สิ่งของที่จัดใส่พาน คือ หมาก 4 ขัน ๆ ละ 4 คำ คือตัดหมายเป็น 4 ขัน ๆ ละ 4 คำ เรียกว่าหมาก 4 ก้อน ๆ ละ 4 คำ เต้าปูน 2 เต้า เต้ายา 2 เต้า พลุ 4 ใบ สีเสียด 4 คำ ใช้มัดมัดให้ติดกันอย่าให้ขาดจากกัน มีคนน้อย 2 เล่ม ติดกันวางบนพานเรียกว่ามีดสวมโอง มีคนจัดทำขึ้นไว้สำหรับใช้ในพิธีแต่งงานโดยเฉพาะที่ว่ากัน นั่นคือ ทำฝัก 2 ฝักติดกันใช้ฝักคลุมให้คนถือไปพร้อมกับเฒ่าแก่และจัดขันหมากอีกอย่างหนึ่ง จัดใส่กระบุง 2 ใบให้คนหอบไปเรียกว่าหอบหั่วหมาก ของที่จัดใส่หอบคือ หมาก 2 มัด ๆ ละ 10 ใบใหม่ คือ 10 เชือก ชะลอมเล็ก ๆ สำหรับใส่ไข่ 2 ฟอง 1 ใบ ชะลอมสานเป็นรูปยาวดาโปรงเหมือนดาชะลอม เมื่อสานได้ตามความต้องการแล้ว แบ่งไม้ที่เหลืตรงกลางตามทางยาวออกเป็นสองส่วน แล้วแบ่งแต่ละส่วนตรงกึ่งกลางออกเป็นสองส่วนอีกครั้ง แล้วโน้มปลายทั้งสองข้างเข้าหากัน มัดติดกันให้เรียบร้อยทั้งสองข้าง ตัดไม้ที่ยาวเกินไม่ต้องการทิ้งเสีย เสร็จแล้วใส่ไข่ 2 ฟอง รวบสองข้างเข้าหากันแล้วมัดติดกันให้เรียบร้อยเรียกว่าหับไข่ คือย่อส่วนมาจากของจริงซึ่งใหญ่มาก สำหรับใส่หมู ไก่เรียกว่าหับหมู หับไก่ ดินแห 1 ดิน ดินแหทำด้วยตะกั่วรูปลักษณะเหมือนโขนแต่หัวดินแหกลม ถูใส่งา 2 ถู มัดให้ติดกันเรียกว่าโหงว หมอหนึ่ง 1 ใบ ไหหนึ่งข้าว 1 ไห ตะเกียบเงิน 1 คู่ ตะเกียบทอง 1 คู่ ตะเกียบเงินทำด้วยปูนขาว ตะเกียบทองทำด้วยขมิ้นชันเรียกว่าถู่เงิน ถู่ทอง ห่อหมกไก่ ห่อหมกปลา เรียกว่า หมกไก่ หมกปลา หรือเมาะไก่ เมาะปลา ข้าวต้มผัดกล้วย ผือก 1 ถู มัน 1 ถู อ้อย 1 ถู จัดใส่หอบให้เรียบร้อย ให้คนหอบไปพร้อมกับเฒ่าแก่ เดินขึ้นหน้าคนหนึ่ง เดินตามไปข้างหลังคนหนึ่ง ดาบ 2 เล่มที่นำไปด้วยนี้มีเหตุผลว่าเพื่อป้องกันขันหมากเกรงว่าจะมีคนมาแย่งชิงขันหมาก

เฒ่าแก่เรียกว่าพ่อเชื้อ จัดไปเป็นคู่ คือ 4-6-8-10 คน เมื่อได้ฤกษ์งามยามดีเฒ่าแก่ก็นำขันหมากไป เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาวก็ให้คนนำขันหมาก ซึ่งจัดเช่นเดียวกับฝ่ายเจ้าบ่าวออกมาตั้งเคียงกัน ต่างฝ่ายต่างก็เชิญให้รับทานหมากของกันและกัน แล้วเฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าบ่าวกล่าวมอบเงินค่าต่าง ๆ เช่น เงินค่าตัวกำหนดตามประเพณีของสาวแต่ละบ้าน 4-6-8-12 บาท เงินค่าน้ำนม 2 สติง เป็นเงินค่าน้ำนมของมารดา เงินค่าสำรับกับข้าว 2 บาท ตามธรรมเนียมพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจัดสำรับไปด้วย 2 สำรับ เอาไปเลี้ยงเฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาวเหมือนกับขันหมาก ถ้าไม่จัดไปฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องนำควายไปด้วย 1 ตัว เรียกว่าควายช่อนล่าง ถ้าไม่นำไปด้วยต้องถูกเรียกเงินค่าควายเรียกว่าเงินค่าควายช่อนล่าง เงินค่าสายสูงสายดา 2 บาท หมายถึงเงินสำหรับจัด

ของขวัญให้เปล่าแก่ ถ้าฝ่ายเจ้าสาวมีพี่ชายพี่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกันที่ยัง ไม่ได้แต่งงาน เจ้าสาวแต่งงานก่อนพี่ชายพี่สาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องถูกเรียกเก็บเงินให้แก่พี่ชายพี่สาวของเจ้าสาวอีก แล้วแต่ละตกลงกัน เรียกว่าเงินแข็งพี่ชายพี่สาว สำเนียงเป็น เงินแข็งอายเงินแข็งเอ๋ย ถ้าฝ่ายเจ้าสาวยังไม่เคยแต่งงานถือว่าเป็นสาวบริสุทธิ์ ส่วนเจ้าบ่าวเป็นพ่อร้างพ่อหม้าย ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องเพิ่มเงินให้แก่ฝ่ายเจ้าสาวเป็นพิเศษอีก เรียกว่าเงินค่อหมิด เจ้าบ่าวต้องไปถึงบ้านเจ้าสาวในเวลาพอเหมาะพอดีกันกับเช่าแกมอบเงินเสร็จ

เมื่อคณะเจ้าบ่าวไปถึงก็ไม่ต้องทำพิธีอะไรอีก เพราะเช่าแกมอดำเนินเรียบร้อยแล้ว มีการเลี้ยงอาหาร เสร็จแล้วเช่าแกมและคณะเจ้าบ่าวเดินทางกลับ สิ่งของที่นำกลับไปด้วยคือ พานขันหมาก หาบขันหมาก ดาบ 1 เล่ม เมื่อเจ้าบ่าวกลับไปแล้ว ถ้ามีธุระจำเป็นจะขึ้นไปบนบ้านเรือนของตนก็ขึ้นเสีย ถ้าไม่ขึ้นไปหรือขึ้นไปแล้วกลับลงมาจะขึ้นไปบนบ้านอีกไม่ได้เป็นเวลา 3 วัน จนกว่าภรรยาจะจัดพิธีให้กลับบ้านอีก ไม่ได้เป็นเวลา 3 วัน จนกว่าภรรยาจะจัดพิธีให้กลับบ้านตามประเพณีก่อน เมื่อแต่งงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายบ้านสะใภ้จะต้องเชิญญาติที่ใกล้ชิดทั้งสองฝ่ายมาร่วมรับประทานอาหารกับเขยและสะใภ้ อีก 2 เวลา คือ เวลาเย็นของวันแต่งงานและเวลาเช้าของวันรุ่งขึ้น ส่วนญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายถือ โอกาสให้ศีลให้พรด้วยเรียกว่า เชิญลู่ตามา ร่วมพวงพวงพวงกับลูกเขยลูกแก้ว หลายเขยหลานแก้ว คำว่า พวงพวงหมายถึงสำหรับซึ่งจัดรับประทานในเวลาเช้าประเพณีอีกอย่างหนึ่งคือระหว่างเป็นขยใหม่อยู่ในบ้านพ่อตา แม่ยายนั้น ลูกเขยจะพลัดผ้าถุงบนบ้านเรือน ไม่ได้ เพราะถือว่าพลัดผ้าบนเรือนเป็นการไม่เคารพยำเกรงพ่อตา แม่ยาย วันที่สามหลังจากวันแต่งงานฝ่ายบ้านสะใภ้จะต้องจัดทำขนมให้เขยกลับบ้าน เพื่อนำไปฝากพ่อผัวแม่ผัวและญาติพี่น้อง ขนมที่จัดทำไปคือขนมเปียกปูนเรียกว่า ข้าวปาดข้าวต้มผัด ทั้งสองห้ามใส่มะพร้าวและข้าวเกรียบ ข้าวแดงทอดน้ำมันรสเค็มกับหวาน จัดให้เพียงพอแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้องฝ่ายผัวให้ทั่วถึง จัดใส่หีบให้หญิงสาวหอบตามไปในเวลาเย็นของวันที่สาม วันแต่งงานเดินทางตามเส้นทางไหนก็ให้เดินกลับตามเส้นทางนั้นเรียกว่าขึ้นฮอย หรือคืนฮอยคือคืนตามรอยเดิมที่ มา ฝ่ายเขยนอนค้างอยู่ที่บ้านของตนคืนหนึ่งวันรุ่งขึ้นญาติพี่น้องที่ได้รับขนมก็พากันนำของมาให้ เช่น ห่อพริก ห่อยาให้เพียงห่อเดียว ไม่ให้สองเท่าเหมือนได้รับห่อยา

หลังจากทำพิธีให้ลูกเขยกลับบ้านแล้ว แม่ผัวต้องหาโอกาสไปเยี่ยมลูกสะใภ้สักวันหนึ่ง เรียกว่าไปยามลูกแก้วตราบไคที่แม่ผัวยังไม่ไปเยี่ยมลูกสะใภ้ ลูกสะใภ้ก็จะไม่ไปบ้านพ่อผัวแม่ผัว ตราบนั้น ประเพณีลูกสะใภ้เยี่ยมพ่อผัวแม่ผัวเรียกว่า ยามเฮือน การเยี่ยมไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้แล้วแต่ลูกสะใภ้จะจัดทำสิ่งของที่ไปเยี่ยมให้เสร็จก่อน เสร็จเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น สิ่งของที่จะต้องจัดทำใช้มากก็คือ ผ้าถุง ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ต้องทอเอง มีขนมทุกชนิดเหมือนจัดให้สามีกลับบ้านเมื่อแต่งงานได้สามวันด้วย จัดหญิงเป็นผู้นำไปคนหนึ่งเป็นหญิงที่มีสามีแล้ว ไม่เป็นคนสูงอายุมากนัก

เพราะต้องเดินมาก คือนำไปเยี่ยมญาติของสามีทุกบ้านเรียกว่าแม่เชื้อ การแต่งกายผู้นำสะใภ้มีกำหนดคือ ผู้นำนุ่งผ้าซิ่นตาเต็บ เป็นผ้าซิ่นสำหรับคนแก่ນุ่งตามปกติ ผ้าขาวม้าสีอะไรก็ได้รัดคอผืนหนึ่ง เรียกว่า ผ้าชะหัวแพรขาวแพร โด่ง สะใภ้ผู้นำผ้าซิ่นตาเต็บเช่นเดียวกับผู้นำ ผ้าขาวม้าสีเหลืองรัดคอผืนหนึ่ง ผ้าขาวม้าสีขาวเฉลี่ยงบบ่าผืนหนึ่งเกล้าผมจุกเรียกว่าหอดคำเก่า ปักปิ่นเรียกว่าปักปิ่นเกล้าหากจัดหญิงสาวสำหรับช่วยหาบของให้พอเหมาะพอดีกับของมาหรือน้อย หรือจำนวนญาติที่จะเยี่ยม เพราะต้องหาบตามไปทุก ๆ บ้านอย่างน้อย 7-8 คน บ้านญาติที่จะจัดของไปเยี่ยมนั้นจัดเป็น 3 ประเภท ดังนี้ บ้านญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เฉพาะผู้ใหญ่มีผ้าคนละ 1 คน ขนอม 1 หาบ ญาติที่ห่างไกลหน่อยขนอม 1 หาบ บ้านญาติที่ห่างไกลมากขนอม 1 ขอน หรือขนอม 1 กระบุง เรียกว่า 1 ขอน

การแต่งงานชายหญิงที่หนีตามกันจะไม่แต่งบนบ้านเรือนของใคร โดยทำประเพณีดังนี้ คือ ต้องปลูกปะรำขึ้นที่กลางบ้านที่ใดที่หนึ่ง ส่วนมากจะปลูกที่หน้าบ้านฝ่ายชายขนาดของปะรำให้พอดีกับผู้คนที่จะเข้าร่วมพิธี เชิญผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาเป็นเฒ่าแก่ให้ ฝ่ายชายฝ่ายหญิงพร้อมด้วยญาติพี่น้องฝ่ายชายและหญิงถึงวันฤกษ์งามยามดีเป็นวันกำหนดแต่งงาน บรรดาเฒ่าแก่และญาติพี่น้องของชายและหญิงพร้อมกันแขกที่ได้รับเชิญมาพร้อมกันที่ปะรำพร้อมกันแล้วให้ฤกษ์งามยามดี เฒ่าแก่ฝ่ายชายเริ่มทำพิธีกล่าวมอบเงินค่าต่าง ๆ ให้แก่ฝ่ายหญิงตามธรรมเนียม เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงรับแล้วมอบให้แก่บิดามารดาฝ่ายหญิง เมื่อมอบเงินค่าต่าง ๆ เสร็จแล้วเฒ่าแก่ประกาศว่าสามีภรรยาคุณนี้ หรือผัวเมียคุณนี้หรือลูกเขยลูกแก้ว หรือ หลานเขยหลานแก้วคุณนี้ยังไม่มีที่อยู่อาศัยใครต้องการใครจะได้ไปอยู่ด้วยก็ให้จัดพานดอกไม้ธูปเทียนหรือขันห้ำมาขอกับเฒ่าแก่เถิด บิดามารดาของฝ่ายชายก็จัดพานดอกไม้ธูปเทียนมาขอกับเฒ่าแก่ แล้วรับเอาสามีภรรยาคู่นั้นไปอยู่บ้านเรือนตนเป็นเสร็จพิธี

ประเพณีบวช

เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่สำคัญนิยมบวชเดือนสี่ บวชพร้อมกันจำนวนมากประมาณ 20-30 คน ผู้ที่เกิดปีเดียวกัน ส่วนอายุครบบวชมักจะบวชพร้อมกัน อายุครบบวชเณร ส่วนมากมีอายุวัย 13-14-15 ปี จัดให้ลูกหลานบวชเณร ไม่ต้องทำพิธีมากเพียงแต่บอกญาติใกล้ชิดมาร่วมทำขวัญ บวชเป็นสามเณรแล้วเรียกว่า จ้าว ผู้ที่อายุน้อยกว่าสามเณรก็ยกสามเณรให้เป็นพี่เรียกว่า จ้าวอ้าย ผู้ใหญ่อายุสูงกว่าสามเณรเรียกว่า จ้าวน้อย เมื่อสึกจากสามเณรเรียกว่า เชียง ผู้อายุน้อยกว่าเรียกว่า อ้ายเชียง ผู้อายุสูงกว่า เรียกว่าเชียงน้อย การบวชพระมีพิธีมากกว่าบวชเณรต้องเชิญญาติสนิทมิตรสหายมาร่วมอนุโมทนาด้วย ต้องจัดอาหารคาวหวานไว้เลี้ยงผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาด้วย ถวายพระในวันอุปสมบททั้งเช้าและเพล เวลานั้นเวลาเช้าวัดต้องแห่เอิกเกริกถ้าบวชพร้อมกันตั้งแต่ 10-20 คนต้องมีพิธีมากขึ้น การแห่มาต้องขึ้นช้างแห่ เรียกว่าแห่ช้าง ต้องแห่ก่อนวันบวช 1 วัน เวลาบ่ายแห่มาคกลับมาแล้ว เวลาเย็นต้องทำขวัญนาค ทำขวัญนาคเสร็จแล้วพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

รุ่งเช้าถวายอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระสงฆ์ฉันเสร็จอนุโมทนา
เลี้ยงอาหารญาติที่มามีบุญตักบาตร เสร็จแล้วแห่นาคไปวัดเพื่อบรรพชาอุปสมบทต่อไป เมื่อ
อุปสมบทคือบวชพระแล้วเรียกว่า เจ้าหัว เป็นคำคู่กับสามเณรว่าจั่วคือ เจ้าหัวจั่วอ้าย และเรียกว่า
หม่อมบั้ง ผู้ที่อายุน้อยกว่าเรียกว่าหม่อมอ้าย หรือมะอ้าย สึกจากพระแล้วเรียกว่าทิด

ประเพณีทำศพ

จากคำบอกเล่าของชาวพวนบอกว่าไม่นิยมเก็บศพไว้หลายวัน ถ้าตายวันไม่ห้ามฝังหรือ
เผาศพ หรือวันไม่ห้ามเสียผี มีเวลาพอจัดการฝังหรือเผาศพเลย เช่นถ้าตายเช้าก็เผาเย็น มีบรรดาเพื่อน
บ้านมาช่วยกันอาบน้ำศพ เอาศพนอนหันศีรษะไปทิศใต้หรือทิศตะวันตก เอาผ้ามาจึงรอบเป็น
รูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้าป้องไม่ให้แมลงกระโดดข้าม ถือว่าแมลงกระโดดข้ามศพก็จะถูกนังเรียกว่าคอย คือ
เอาศพไปคอยไว้เพื่อคอยบรรจุงหีบ พวกที่เป็นช่างไม้ก็ช่วยกันจัดการต่อโลงศพ เสร็จแล้วเอา
ศพลงบรรจุในหีบศพ หีบศพเรียกว่า โมง นิมนต์พระมาสวดมาติกาบังสุกุล เรียกว่านิมนต์พระมา
ให้บุญหรือมาโปรดสัตว์ เป็นธรรมเนียมว่าเมื่อคนตายต้องไปนิมนต์พระมาโปรดให้ทันที่ยารอ
ให้ศพเย็น เวลากลับต้องแบกคัมภีร์พระแล้วเอาพานมารองไว้ มีของใส่ไว้ในถาดหลายอย่างพร้อม
จตุปัจจัยคล้ายกับตั้งขันข้าวของหมอยาพวกที่มีกำลังกายแข็งแรงก็ถือมีด

บางท้องถิ่นนิยมเอาขวานไปพร้อมกับศพไปป่าช้าเพื่อใช้ตัดฟันสำหรับเผาศพแล้ว
จัดกองไฟเรียบร้อยเรียกว่ากองฟอน นำศพไปตั้งบนกองฟอนเลย เอากองฟอนเผาศพเป็นเล่มเกวียน
กองสูงประมาณศีรษะคน บ้านคนตายต้องมีขันน้ำส้มป่อยไว้ที่เชิงบันไดขั้นหนึ่งเพื่อให้คนที่เดิน
แบกมางานประพรมศีรษะก่อนกลับไป เนื่องจากความเชื่อที่ว่าเมื่อเอาน้ำส้มป่อยประพรมศีรษะ
แล้วผีสางกางเกงซึ่งจะจับหรือเกาะอยู่ตามเนื้อตัว เสื้อผ้าก็จะปล่อยวางไม่กล้าจับหรือเกาะหรือ
ติดตามอีกต่อไปถ้าเป็นศพคนแก่ต้องนิมนต์พระมาสวดมาติกาจบแล้วต้องสวดบอกชั้นฟ้า แล้ว
อ่านคัมภีร์พระมหาปัญญาต่อจากนั้นถวายอัฐจะอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเนื่องจากความเชื่อที่ว่า
ถ้าเป็นผู้มีฐานะดีต้องทำบุญทอดกฐินสักครั้งหนึ่งถือว่าได้บุญมาก เมื่อออกพรรษามีการจองกฐิน
ถูกหลานต้องจองกฐินและถวายเครื่องอัฐฐะบริวารอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ ในพิธีศพจึงมี
การถวายอัฐฐะให้ผู้ตาย

เมื่อกล่าวคำถวายจบแล้วพระเคนพระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ ต่อจากนั้นบรรดา
ญาติพี่น้องก็เคลื่อนศพไปฝังหรือเผาศพคนชราหรือคนแก่จะมีผู้ติดตามไปทำพิธีเป็นจำนวนมาก
โดยไม่ต้องบอกกล่าวกัน เพราะถือว่าการได้เผาศพผู้เฒ่าผู้แก่ได้บุญกุศลมาก เสร็จพิธีต้องอาบน้ำ
ชำระร่างกายที่แม่น้ำ ชักผ้าห่มห่มที่ไปเผาศพชำระร่างกายให้สะอาด กรณีผู้หญิงคลอดลูกตายทั้งแม่
ทั้งลูกหรือตายทั้งกลมต้องฝังไม่ให้เผา เสร็จพิธีทุกคนต้องกลับน้ำอาบนำชำระร่างกายชักผ้า บางที
ผู้ชายที่เป็นสามีอาจถูกรังเกียจ ต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาด ชายสามีต้องไปชำระร่างกายทาง

เหนือน้ำขณะที่คนอื่นชำระร่างกายอยู่เป็นเคล็ด กระโดดลงน้ำลอยคอไหลไปตามกระแสน้ำเหมือน
ตกน้ำถูกกระแสน้ำพัดไหลมา คนอยู่ได้น้ำก็กระโดดเข้ามาช่วยชายสามี แล้วเอาไปโกนผมชายเป็น
สามแฉกกับพระสงฆ์เรียกว่าถูกจับบวช เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ภรรยาผู้ล่วงลับ

เมื่อเสร็จพิธีศพต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ที่บ้าน เอาเครื่องมือ เครื่องใช้
ในการจัดการศพไม่ว่าจะเป็นมีด พร้า กบ สิว ขวาน จอบ เสียมเข้าพิธีเอาสายสิญจน์รอบอุปกรณ
เครื่องใช้ประพรมน้ำมันต์ เช้าจัดพิธีถวายอาหารพระที่วัด เรียกว่าพาเวน พาหมายถึงสำหรับที่นำไป
ถวาย ชาวพวนเรียกสำหรับว่า พาข้าว ตักคำว่าข้าวออกเหลือแต่เวน ก็ยกให้ มอขให้ รวมเรียกว่า
พาเวน การทำพาเวนไปถวายพระที่วัดต้องจัดทำถวายทุกวันครบ 7 วัน เรียกว่าจัดภัตตาหาร
ถวายพาเวนไปทำบุญตักบาตรที่วัด จะต้องมีธง 1 ธง ยาวประมาณ 4-5 เมตร กว้างประมาณ
10 นิ้ว จัดทอในท้องถิ่น ใช้ไม้ไผ่ขัดผิวออกให้หมดทาบุนข้าวเป็นเส้นตรง นำไปปักไว้ต้องกล่าว
คำถวายด้วยเรียกว่าเวนธง เชื่อว่าธงจะไปช่วยญาติพี่น้องที่ตายไปให้พ้นจากทุกข์ยาก ญาติคนตาย
ตกนรก ธงนี้จะปลิวสะบัดพัดโบกไปเกาะเกี่ยวเอาชิ้นมาญาติผู้ตายต้องช่วยกันทอดธง มีประเพณีใช้
ผ้าขาวเป็นธงแล้วถวายให้พระสงฆ์ใช้เป็นผ้าอาบน้ำย้อมธงให้เป็นสีเหลืองไม่ให้ธงเสียเปล่า ปักธง
ไว้ 3-7 วัน พระสงฆ์หรือสามเณรจะเก็บธงไปไว้

4. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

ประเพณีบุญข้าวหลาม (กรมวิชาการ, 2545 ข)

หลังจากสิ้นภาระการเก็บเกี่ยวข้าวในรอบปีหนึ่ง ๆ ชาวไทยพวนจะประกอบพิธีบุญ
ข้าวหลามขึ้นเป็นประจำเพื่อแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความอันทรงคุณค่าหลังจากทำงาน
เหน็ดเหนื่อยมาตลอดปี การสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งคือ การปฏิบัติตามลักษณะทาน
9 ครั้ง เช่น ในพุทธประวัติหนึ่ง 9 ครั้งนั้น ก็คือ การทำทานด้วยข้าวหลาม การทำบุญข้าวหลาม
จะทำกันในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเรียกกันว่าวันโกน เริ่มจากการเตรียมข้าวหลาม โดยฝ่ายชาย
จะไปตัดไม้ไผ่อ่อน สักเกตจากที่กบไผ่ยังหลุดไม่หมดต้น ผิวน้ำมีนวลเห็นชัดเจน เนื่องจากจะมี
เชื้อหุ้มข้าวหลามติดว่า แต่เมื่อได้มาแล้วจะตัดแบ่งเป็นท่อนตามขนาดของปล้องโดยให้ด้านหนึ่ง
ติดปล้องไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ร่วง ส่วนฝ่ายหญิงจะเตรียมแซ่ข้าวเหนียว ขูดมะพร้าว ปรงเนื้อ
ข้าวหลามให้ได้ 3 รส คือ หวาน มัน เค็ม สำหรับกรอกใส่กระบอกลูกไม้ไผ่ก่อนนำไปเผา

ขั้นตอนการเผาเริ่มด้วยการขุดดินให้เป็นร่อง เพื่อการตั้งกระบอกลูกข้าวหลามเรียงติดกัน
เป็นแถว นำเศษไม้สำหรับทำฟืนวางกองไว้ข้าง ๆ แถวกระบอกลูกข้าวหลามทั้งสองฟาก แล้วสูมไฟให้
ได้รับความร้อนทั้งสองข้าง หมั่นดูให้ไฟอยู่ในระดับพอดี ไม่แรงจนเกินไป มิเช่นนั้นข้าวจะไหม้
ก่อนสุก ใช้เวลาไม่นานนักก็จะได้ข้าวหลามสุกหอมอร่อย รุ่งขึ้นชาวพวนก็จะนำข้าวหลามไป
ทำบุญร่วมกันที่วัดซึ่งตรงกับวันพระ คือ วันเพ็ญเดือนสาม บ้างก็นำไปถวายทั้งกระบอกลูกแบ่ง

เป็นท่อน ปลอกเปลือกนอกให้เหลือเพียงเปลือกในบาง ๆ ขนาดพอสวยงาม หรือนำเฉพาะข้าวตัด เป็นท่อนยาวพอเหมาะไปถวายก็มี โดยนำไปถวายพร้อมอาหารหวานคาวอื่น ๆ เมื่อทำบุญตอนเช้า ก็ถือว่าเสร็จพิธีบุญข้าวหลาม

ประเพณีสู่เสื่อสุ่มผ้า

ล่วงมาถึงเดือน 5 ซึ่งตรงกับตรุษสงกรานต์ ชาวไทยพวนมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เพื่อความเป็นสิริมงคลของคนถึง 3 ประเพณี คือ ประเพณีสู่เสื่อสุ่มผ้า ประเพณีบังสกุล และประเพณี ก่อพระทราย สำหรับประเพณีสู่เสื่อสุ่มผ้า นั้น จะจัดขึ้นในวันแรกของตรุษสงกรานต์ คือวันที่ 13 เมษายน เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาให้กับตนเองและคนในครอบครัว ในวันนี้จะมีการนำ เสื่อหรือผ้าของผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้าน ตลอดจนญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลแต่ยังคงมีเสื่อผ้าอยู่ในบ้านมา รวมกันไว้เลือกเอา 1 ชิ้นต่อ 1 คนใส่ไปในภาชนะ อาจเป็นกระบุงหรือตะกร้า แล้ววางทับด้วย ถาดที่ใส่เครื่องบูชา ถาดใส่เครื่องบูชา ประกอบด้วย ข้าวเกรียบว่าว หอม พลุ ข้าวปั้น ขนมผลไม้ หั่นชิ้นเล็ก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้ที่มีในชุมชนนั้น ๆ เช่น กล้วย มะเฟือง และดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 9 วางเรียงไว้ในถาด

สำหรับเทียนนั้น จะเป็นเทียนวันขึ้นใช้โดยเฉพาะพิธีเท่านั้น เคล็ดลับก็คือให้มีความยาวเท่า “ศอกก้อยเวียนหัว” หมายความว่า ความยาวของไส้ที่ใช้วันจะมีขนาดความยาว เท่ารอบศีรษะของสมาชิกในครัวเรือนคนใดคนหนึ่งจำนวน 1 เส้น และยาวจากข้อศอกถึงปลายก้อย จำนวน 1 เส้น นำเทียนแผ่นมาหุ้มไส้เทียนทั้ง 3 ก่อนมาพันไส้กัน จากนั้น สมาชิกทุกคนใน ครอบครัวย้ายเสื่อหีบเนื้อเทียนให้มีรอยจากโคนสู่ปลาย โดยนับให้เกินอายุจริงของตนไว้ประมาณ 2-5 ปี เพื่อเป็นเคล็ดว่าให้อายุยืนยาวต่อไป พิธีจะเริ่มขึ้นในเช้าวันที่ 13 เมษายน เวลาประมาณ 10.00 น. โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธี เมื่อพระสงฆ์ประกอบพิธีเสร็จแล้ว เจ้าของถาด กระบุง จะนำสิ่งของต่าง ๆ ไปแยกออกจากถาด แบ่งประเภทคือ ธูป เทียน ดอกไม้ ข้าวเกรียบ หอม พลุ ส่วนของที่ไม่เก็บแล้วจะนำไปเทรวมกันไว้ที่โคนต้นโพธิ์ใหญ่ภายในบริเวณวัดนั้น เพื่อความเป็นสิริมงคล

ประเพณีสารทพวน

ทั้งช่วงออกไปอีกประมาณ 4 เดือน ชาวไทยพวนจะประกอบประเพณีขึ้นอีกครั้งตรงกับ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เมื่อถึงกำหนดวันดังกล่าว ชาวไทยพวนที่ไปทำงานประกอบอาชีพอยู่ ณ ที่ต่าง ๆ จะกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมของตนเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ก่อน ถึงเช้าวันสารท ทุกบ้านจะเตรียม “ห่อข้าว” ใส่ของกินที่มีในฤดูกาลนั้นไม่ว่าจะเป็นผักผลไม้ อาทิ มะละกอ แอปเปิ้ล มะขาม หรืออาจจะเป็นอาหาร เช่น ขนมจีน กระจ่างสารท ข้าวเหนียวแดง นำอย่างละ

เล็กน้อยมารวมกัน ห่อด้วยใบตองสดจำนวน 9 ห่อ เพื่อนำไปให้พระสงฆ์สวดรวมกันบนศาลาก่อนจะนำไปวางไว้ตามต้นไม้ เสมรอบโบสถ์ กำแพงวัด หรือบริเวณใด ๆ ก็ได้ ให้อยู่ในเขตปริณทลของวัด ตั้งแต่ก่อนจะรุ่งสางของวันใหม่ซึ่งเป็นวันสารทพอดิ หลังจากก็นำห่อข้าวไปที่วัดเสร็จแล้ว ผู้ที่นำห่อข้าวไปไว้จะรีบกลับมาบ้านขณะที่ยังไม่รุ่งสาง เพื่อนำเอาหาบฝ้ายฝ้ายที่ทำไว้ตั้งแต่ตอนเตรียมห่อข้าว นำเข้าไปบ้านตามชอกมุมต่าง ๆ โดยมีข้างหนึ่งจะถือมัดขอไปเกาะตามมุนบ้านนั้น เพื่อเรียกให้ผีซึ่งเสีย ฝัไว้ญาติที่มาอาศัยอยู่ได้ออกจากบ้านไป โดยมีอาหารคาวหวานอยู่ในตะกร้ามาเชิญให้ไปอยู่โปงวาย (ที่พักศพระหว่างทางก่อนถึงป่าช้า) เมื่อไปถึงโปงวายก็จะวางหอบไว้ พร้อมทั้งบอกให้ผีที่มาด้วยนั้นอยู่ในที่ของตน โดยกลั่นใจเอามัดที่ถือติดมือไปจิดเป็นรูปกากบาทที่พื้น เพื่อให้ผีนั้นกลับบ้านตนได้ถูก

ในระหว่างเดินทางกลับบ้านห้ามหันไปดูที่เดิม เพราะถ้าหันไปผีจะนำไปปล่อยไว้ก็กลับมาอาศัยอยู่ที่บ้านตนอีก สำหรับหาบฝ้ายฝ้ายทำด้วยไม้ไผ่ขนาดประมาณไม้คานทั้งความกว้างและความยาว ปลายด้านหนึ่งห้อยตะกร้าใส่ของกิน ประเภทเดียวกับห่อข้าว อีกด้านหนึ่งห้อยกำพินไม้ซึ่งเล็ก ๆ ประมาณ 1 กำมือ พอเช้าทุกคนจะไปพร้อมกันที่วัด นำอาหารคาวหวานไปถวายพระ ทำบุญตักบาตร ขณะที่พระกำลังฉันภัตตาหารอยู่นั้นจะมีเสียงกลองดังขึ้นเป็นสัญญาณให้ผู้ที่ต้องการห่อข้าวไปเก็บห่อข้าวตามจำนวนที่ตนต้องการ เมื่อนำไปบูชาแม่พระโพสพ ทั้งในข่วงนางในนา เจ้าที่เจ้าทาง และแม่นางเกวียนต่อไป ในการบูชานั้นจะจุดธูปเทียนแล้ว อัญเชิญด้วยวาจาให้รับของที่นำมาถวายนั้น สำหรับแม่พระโพสพในนาจะผูกห่อข้าวไว้กับตะແหลวง เพื่อแสดงถึงความเป็นผู้รู้บุญคุณของเจ้าของนา

ประเพณีไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟ เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่คนไทยพวนยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่โบราณกาล กล่าวคือเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษาของทุกปี จะมีชาวบ้านส่วนหนึ่งส่วนมากเป็นผู้ชาย นำต้นกล้วยและไม้ไผ่มาผูกรวมกัน โดยใช้ต้นกล้วยประมาณ 4-5 ต้นนำมาตัดเป็นท่อนแล้วผูกรวมกันให้เป็นสี่เหลี่ยม มีไม้ไผ่ทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ ตามความประสงค์ ในขณะที่ชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่กำลังทำเรือไฟ เด็กวัดจำนวนหนึ่งก็จะออกตีฆ้องออกเรียไรเงินเพื่อนำมาซื้อขี้ได้ผูกใส่ปลายไม้ประกอบเรือไฟที่ทำ จากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ที่จำศีลอยู่ที่วัด ก็จะขอนำเรือไฟที่เตรียมไว้ไปบูชาที่ศาลปู่ดาก่อน โดยนำดอกไม้และจุดเทียน รูปปักไว้บนเรือไฟ หัวหน้ากลุ่มนำกล่าวบูชาเรือไฟแสดงจุดประสงค์ เพื่อขออภัยต่อพระแม่คงคา เมื่อกล่าวเสร็จ ผู้ชายที่มีรูปร่างแข็งแรงก็จะหามเรือไฟมุ่งหน้าสู่คลองหน้าหมู่บ้าน โดยมีผู้ตีกลองไปตลอดทางเป็นการบอกให้ผู้ที่อยู่ในบ้านเรือนที่ไม่ได้มาร่วมพิธีจุดเทียน รูป บูชาไว้ที่หน้าบ้านใดบ้านของตน เมื่อถึงท่าน้ำที่จะปล่อยเรือไฟลงสู่แม่น้ำ พระสงฆ์ที่ไปร่วมพิธีจะสวดชยันโต ในขณะที่ปล่อยเรือไฟลงสู่ท่าน้ำนั้น

สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไม่สามารถไปร่วมพิธีไหลเรือไฟ ณ ทำน้ำได้ก็จะจุดรูปเทียน บูชาที่บ้านใดบ้านตนเองให้สว่างไสว ในขณะที่ขบวนเรือกำลังเคลื่อนผ่านหน้าบ้านตน พิธีไหลเรือไฟนี้ นอกจากจะเป็นการขอขมาต่อพระแม่คงคาแล้ว ยังถือเป็นการบูชาขอพระพุทธรูป ๓ รีมฝั่งแม่น้ำ นิมนต์ตามพุทธประวัติด้วย

ประเพณีบุญพระเวส

ประเพณีบุญพระเวส หรือประเพณีเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีที่ชาวไทยพวนบ้านม่วงขาวถือปฏิบัติในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะรับเป็นเจ้าของกัณฑ์ ก่อนถึงวันประกอบพิธีชาวบ้านและพระภิกษุจะร่วมกันตกแต่งศาลาที่จะเทศน์มหาชาติด้วย ต้นกล้วย อ้อย กล้วยต่าง ๆ ให้สวยงาม เตรียมเครื่องบูชาถวาย ฟัน ประกอบด้วยข้าวก้อน ช่อธง เทียน รูป เมี่ยง มากอย่างละ 1 ฟันและส่วนประกอบอื่น ๆ เช่นบัว จอก แหน ปลา ดันปีบ มะพร้าว มาร่วมในพิธีนี้ด้วย คืนแรกที่จะมีการเทศน์มหาชาตินั้น เรียกว่า “คืนโฮม” จะมีเทศน์กัณฑ์แรกของประเพณีคือ กัณฑ์มัทลิหมีน มาลัยแสน ในคืนนี้จะมีชาวบ้านต่างหมู่บ้านนำผ้าป่าของหมู่บ้านตน มาทอดเพื่อแสดงน้ำใจต่อกันเป็นการผูกสัมพันธ์ ก่อนรุ่งอรุณประมาณ 05.00 น. ชาวบ้านจะร่วมกันไปแห่ข้าวพันก้อนรอบศาลา 3 รอบ โดยมีคำบูชาแห่ข้าวกล่าวด้วย เมื่อแห่เสร็จก็จะนำข้าวไปวางไว้หน้าธรรมาสน์ ซึ่งเครื่องบูชาอื่น ๆ ก็จะวางอยู่ในบริเวณเดียวกันนั้น จากนั้นพระสงฆ์เริ่มเทศน์กัณฑ์เทศน์กัณฑ์ทศพรต่อเนื่องไปจนถึงกัณฑ์นครกัณฑ์ ในระหว่างพระเทศน์นั้นจะมีอุบาสก อุบาสิกา คอยจุดรูปเทียนบูชาถวายจำนวนเท่ากับคาถาของกัณฑ์นั้น ๆ เช่น กัณฑ์ทศพรมี 19 คาถา ก็จุดรูปเทียน 19 ดอก อานิสงส์ของการฟังเทศน์มหาชาติในงานบุญพระเวสนี้ เชื่อว่าต้องฟังเทศน์ให้จบภายใน 1 วัน ถ้าทำได้ดังนี้ผู้ถือปฏิบัติจะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอริยเมตไตรย์

ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพการทำนา

คือประเพณีทำบุญกำฟ้าในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไป แต่มักจะอยู่ประมาณราวเดือน 3 เริ่มทำนา กล่าวคือในช่วงระหว่างเดือนอ้าย ขึ้น 14 ค่ำ เดือนยี่ขึ้น 13 ค่ำ หรือเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ หรือเมื่อฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3 การทำบุญกำฟ้าเป็นประเพณีที่มีการกล่าวถึงกันมากในหลายชุมชน และมีการศึกษาวิจัยในการศึกษาหลายครั้ง เนื่องจากคนไทยและคนพวนโดยทั่วไปยังมีการปลูกข้าวสำหรับบริโภค และเพื่อการส่งออกเป็นจำนวนมาก ทำให้ประเพณีทำบุญกำฟ้ายังพบว่ามี การปฏิบัติอยู่ในหลายชุมชน กำฟ้าคือประเพณีเคารพฟ้า คำว่า “กำ” หมายถึงการถือ การเคารพ การกำฟ้าจึงเป็นการเคารพฟ้าโดยทั่วไปทำกันในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ในวันนี้เรียกว่าวันกำเต็มมือ หรือวันกำเต็มวัน ชาวบ้านจะหยุดทำงานทุกประเภท งดใช้วัวควาย ไม่ผ่าฟัน ไม่ทำเสียงดังหรือเสียงอึกทึกใด ๆ เพราะเชื่อว่าถ้าทำเช่นนั้นแล้วฟ้าจะไม่พอใจ และจะคลบบันดาลให้ฝนแล้ง พืชผล

ไม่ดี ในวันสุกดิบก่อนวันก่ำเต็มวัน คือ วันขึ้น 2 ค่ำ ชาวบ้านจะช่วยกันเตรียมสถานที่และของที่จะทำบุญ เติมนิยมน้ำข้าวปุ้นหรือขนมจีน น้ำยาน้ำพริก ข้าวจี แต่ระยะหลังชาวบ้านบอกว่าใช้เผ้าข้าวหลามแทน เพราะเห็นว่าขนมจีนทำบุญหลายงานแล้ว เช่น งานบวช งานสารท การเตรียมทำข้าวหลามและข้าวจีต้องขูดมะพร้าว คั้นกะทิ แช่วัวเหนียว ตัดกระบอกไม้ไผ่เตรียมทำใส่ข้าวจี เตรียมการปลูกโรงพิธีพราหมณ์เตรียมบายศรี เครื่องเช่นให้เสร็จในช่วงเช้าแล้วกลับบ้านไปแต่งตัวมาร่วมพิธีในตอนบ่าย พิธีเริ่มบ่าย 3 โมงเย็น พิธีจะเริ่มขึ้นด้วยพิธีสงฆ์ก่อน นิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่วัด จากนั้นจึงเป็นพิธีพราหมณ์ โดยให้หมอพรหรือพิธีกรของหมู่บ้านมาจัดรูปเทียน เบิกบายศรี กล่าวคำอัญเชิญเทวดามารับเครื่องเช่น

ขณะเดียวกันก็จัดสาวพรหมจารี้ออกมาฟ้อนรำ เพื่อขอพรขณะหมอพรกล่าวคำอัญเชิญเทวดาด้วย ผู้ที่ไม่เข้าร่วมพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ก็จะเริ่มเผ้าข้าวหลามและปิ้งเป็งจี จะเริ่มพร้อม กับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และต้องให้เสร็จพร้อมกับพิธีพราหมณ์จบลงข้าวหลามที่เผ้าในพิธีนี้เรียกว่า “ข้าวหลามทิพย์” กรรมการวัดจะแบ่งข้าวหลามไว้ครึ่งหนึ่ง เพื่อเก็บไว้ให้ประชาชน ตักบาตรในวันรุ่งขึ้น อีกครึ่งหนึ่งเก็บไว้สำหรับให้ประชาชนนำกลับไปรับประทานที่บ้านตามความเชื่อที่ว่าถ้าใครได้รับประทานข้าวหลามทิพย์แล้วจะไม่ถูกฟ้าผ่า วันรุ่งขึ้นเป็นวันก่ำเต็มวัน ชาวบ้านจะตื่นมาเตรียมอาหารตั้งแต่เช้า เพื่อเตรียมสำหรับถวายพระสงฆ์ เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว จะหยุดการทำงานทุกอย่าง ชาวบ้านจะหอบสารับกับข้าวไปรวมกันที่วัด มีการตักบาตรข้าวจีและข้าวหลามที่ทำกันเมื่อวาน จากนั้นจะขึ้นถวายพระสงฆ์พร้อมกับสารับคาวหวานที่แต่ละบ้านจัดมาแล้วจึงรับประทานอาหารร่วมกัน ช่วงสายไม่ต้องทำงานบรรดาหนุ่มสาวจะมารวมกันที่ลานวัดหรือลานบ้านใดบ้านหนึ่งที่กว้างขวางพอ จะมีการละเล่น เช่น มะอือหรือไม้หีม หมาเปี้ยหรือสะบ้า นางด้ง นางกั๊ก นางสาก การละเล่นนี้จะมีไปถึงกลางคืนเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวพบปะกัน นับจากวันก่ำเต็มวันไปอีก 7 วัน คือ ในวันขึ้น 10 ค่ำจะมีการ “ก่ำ เค็งมือ” หรือ “ก่ำครึ่งวัน” คือหยุดทำงานในครึ่งวันเช้า ในตอนบ่ายทำงานตามปกติ และนับไปอีก 7 วันในวันแรม 2 ค่ำจะมีการ “ก่ำกาย” หรือ “ก่ำ ช่วงเช้า” ก่อนรับประทานอาหารเช้าอีกหนหนึ่ง จากนั้นก็ทำงานตามปกติจนถึงเวลาเย็น ภายหลังเวลาหุงหาอาหารค่ำในวันก่ำกายแล้ว ชาวบ้านจะนำฟืนหนึ่งคั้งที่อยู่ในเตาออกมารดน้ำพร้อมกับกล่าวคำขับไล่ความแห้งแล้งแล้วจึงโยนทิ้งลงคลองไป เรียกว่า “พิธีแสงฟ้าหรือพิธีเสียแล้ง” มีการพยากรณ์ผลผลิตจากเสียงฟ้าร้องครั้งแรก เช่นถ้าเสียงฟ้าร้องดังจากทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ฝนจะดี น้ำจะมาก ถ้าฟ้าร้องดังทางทิศใต้ ฝนจะแล้ง น้ำจะเสียหาย ถ้าเสียงฟ้าร้องดังมาจากทิศตะวันตกจะแห้งแล้ง ข้าวยากมากแพง ประเพณีก่ำฟ้าเป็นประเพณีของชาวพวนแสดง

ความผูกพันกับวัฒนธรรมข้าว ฤดูกาล การพยากรณ์สภาพอากาศภูมิศาสตร์ตามความเชื่อเดิม กลายเป็นประเพณีที่ผูกพันกับชาวพวนมากที่สุดประเพณีหนึ่ง

ประเพณีแรกนาขวัญ

สังคมไทยจัดพิธีแรกนาขวัญเป็นประเพณีแห่งชาติเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจกับชาวนาไทยที่ปลูกข้าวเลี้ยงคนไทยทั้งชาติ ในกลุ่มพวพวนมีประเพณีแรกนาขวัญเป็นประเพณีเฉพาะถิ่นที่สำคัญ เช่นที่ปราจีนบุรีการจัดประเพณีแรกนาขวัญก็เพื่อให้ทำนาได้ผลดี มีน้ำเพียงพอ เป็นประเพณีเอาฤกษ์เมื่อแรกนาหรือไถแรก ส่วนใหญ่กำหนดเดือนสาม ขึ้นสามค่ำ สังเกตว่าฟ้าร้องทางไหน ถือว่าทิศนั้นฝนจะตกเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์แบบชุมชนพื้นบ้าน ไถแรกหรือแรกนาขวัญถือว่าเป็นการเริ่มต้นทำนา เอาทิศฟ้าร้องเป็นหลักหันหัวไถไปทางนั้น ถึงเดือนสี่จะมีการไถเคะอีกครั้งต้องดูวัน ส่วนใหญ่เลือกวันที่เป็นวันธงชัย ไถเคะทิ้งไว้ก่อน แล้วจึงจะไถจริงในเดือน 6 หรือประมาณเดือน พฤษภาคมของแต่ละปี

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

เป็นประเพณีที่พบปฏิบัติอยู่ในสังคมไทยทั่วไปด้วย เพราะถือว่าเป็นงานมงคลระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อยจะมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีบายศรีมาทำการเรียกขวัญ ผู้น้อยจะนำค้ายสายสิญจน์มงคลผูกข้อมือผู้ใหญ่เพื่อขอพร เมื่อผู้ใหญ่ให้พรแล้วก็จะใช้ค้ายสายสิญจน์มงคลมาผูกข้อมือผู้น้อย เรียกขวัญให้แก่ผู้น้อย สถานที่จัดทำพิธีจัดร่วมกับในวันสงกรานต์หรือสู่ขวัญพระภิกษุ หรือวันเข้าพรรษา

ประเพณีแห่บั้งไฟ

เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมากที่สุด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มชาวพวนก็นิยมทำประเพณีแห่บั้งไฟเป็นประเพณีขอฝนเพื่อทำเกษตรกรรมที่ปากพลี นครนายกชาวบ้านจะมีการแห่บั้งไฟรอบเมืองมีคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านมาร่วมแห่ บางครั้งก็มีประเพณีแห่นางแมว รวมทั้งแห่สงกรานต์ มีการฟ้อนรำ ร้องเพลง มีการประกวดบั้งไฟที่วัดด้วย

ประเพณีทำขนมสะบีและประเพณีชุนนุมนทวดา

เป็นประเพณีที่ชาวพวนถือว่าเป็นข้าวทิพย์ที่ใช้ในการเซ่นไหว้เจ้าพ่อบ้าน ทำบุญเลี้ยงพระและชาวบ้านในงานฉลองเจ้าพ่อบ้านหรืองานประจำปีขึ้น 3 ค่ำ เดือน 9 การกวนขนมสะบีต้องทำล่วงหน้าก่อนนับตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ก่อนจะกวนขนมสะบีต้องสร้างศาลเพียงตาขึ้นมา 2 ศาล ศาลหนึ่งทางด้านทิศตะวันออก อีกศาลหนึ่งทางทิศตะวันตกของสถานที่กวนขนมศาลทั้ง 2 เรียกว่าศาลอุปการ ที่เสาของศาลจะมีร่มกางเสียบไว้เพื่อบังแดดให้ศาล ภายในศาลจะมีหมอน 1 ลูก กาน้ำ 1 กา กระโถน 1 ใบ พานหมากพลูและบุหรีเตรียมไว้สำหรับอัญเชิญเทวดามาชุนนุมนเป็นสักขีพยาน ในการกวนขนมสะบี เมื่อเสร็จแล้วก็มีการเซ่นไหว้ด้วยหัวหมู ข้าว และเครื่องไหว้อื่น ๆ พร้อม

เครื่องบายศรี เครื่องปรุงขนมสระบัวประกอบด้วย ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว น้ำตาลปีบ กะทิ กะปิ รากไม้ต่าง ๆ ได้แก่รากต้นไม้ ทองพันชั่ง ใบย่านาง กายานคินใช้ทั้งต้น และจะใส่รากไม้อื่น ๆ อีกก็ได้ที่ไม่ขมและไม่เมา ใส่ใบเตยเพื่อให้สีเขียวสวยงาม การเตรียมการกวนขนมสระบัวขึ้นเป็นงานใหญ่ที่ชาวบ้านต้องร่วมมือกันหลายกะเพื่อให้คนทั้งหมู่บ้านรับประทานทั่วถึง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

พชณี พงษ์สุภา (2544, หน้า ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องงานใบตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหาในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพและประเมินหลักสูตร โดยวิธี Puissance Measure (P.M.) ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีคุณภาพสูงและมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นเหมาะสมกับผู้เรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ประสิทธิ์ ศรีเดช (2544, หน้า ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดระยอง โดยการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านจากข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดระยองและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดระยอง มีความเหมาะสมที่จะไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน เนื่องจาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านสูงกว่าการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เจตคติที่มีต่อเพลงพื้นบ้านหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทักษะการร้องเพลงพื้นบ้านหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ยุพิน บุญญานาม (2544, หน้า ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง จังหวัดระยอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง จังหวัดระยอง มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัดระยองสูงกว่าการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและมีความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

วิทยา แสงงาม (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การสานมวญ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดทำวิชา/ รายวิชา เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพและประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Puissance Measure (P.M.) เพื่อหาคูณค่าของหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เหมาะกับผู้เรียนและมีค่า Puissance Measure (P.M.) สูงกว่า 10

นิตยา บุตรศรี (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยการสัมภาษณ์โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะ ของการปรับรายละเอียดเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมโดย ดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา ในลักษณะการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและ ดำเนินการสอนเอง การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน และการนำนักเรียนไป เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ในการบริหารและการพัฒนาหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพ โดยการนำผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามา ร่วมดำเนินการในการด้านการจัดเตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์ หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร ส่วนปัญหาที่พบได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ขาดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญา ชาวบ้านที่มีในท้องถิ่นและครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะ ในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดความรู้

รัตนะ บัวสนธ์ (2535, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัด การเรียนการสอนเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลาง ตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ ความต้องการของท้องถิ่น แต่พบว่ามีปัญหาในเรื่องความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจงานวิชาการ ของผู้บริหารความเอาใจใส่งานของครูและนโยบายควบคุมงานวิชาการจากหน่วยงานของ ส่วนกลางจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

กิตติพิศ ศิริสูตร (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนที่ร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่าครูส่วนใหญ่มีการศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่อง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ในระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยการนิมนต์พระสงฆ์และการเชิญผู้อาวุโส ครูชั้นเรียนเดียวกันมา ร่วมกันพัฒนาหลักสูตร ปรากฏชาวบ้านส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้ร่วมกับครู ให้คำปรึกษาแนะนำ โดยตรงแก่ครูผู้สอนซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ปานเพชร ร่มไทร (2546) ได้ทำการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอนผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาหลักสูตรได้หลักสูตร สถานศึกษา ที่อยู่ในระดับดีมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรีสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา เจตคติต่อหลักสูตร สถานศึกษา เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรีหลังการทดลองใช้สูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

วีเวียน (Vivian, 1995, p. 2118-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและ รูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ พบว่า การพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้กับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอน พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะ และโดยรวม ไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวม ไม่แตกต่างกัน

บัทเลอร์ (Butler, 1996, p. 4254-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบกราฟฟิค ที่มีประสิทธิภาพ พบว่า การรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟฟิคที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุด ก่อนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟฟิคและ นักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้ว ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ ทราบทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ที่เหมาะสมด้วย

ชาบอท (Chabot, 1988, p. 596-A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูประถมต่องานด้าน หลักสูตรโดยใช้กรอบทฤษฎีของ กูดแลดและบัลลิส การศึกษาครั้งนี้ทำในมลรัฐคอนเนคติกัส

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มมาจากครูที่มีความสามารถในการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 18 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66 ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในหลายสาขาวิชาในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญระหว่างครูในเมืองกับในชนบท

ฮอบคินส์ (Hopkins, 1985, pp.1824-1825-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับ Valley View School ผลการวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตรคือ ปัญหาการปรับใช้แผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขาดหลักสูตรที่มีเฉพาะท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นไม่เรียกร้องให้มีการจัดหลักสูตรระดับท้องถิ่นของตน ไม่มีการวัดผลการเรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

จากงานวิจัยข้างต้นที่กล่าวมาผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ